

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายและข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าหลักธรรมสำหรับผู้บริหารในพระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย มาทำการวิจัยในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อศึกษาหลักธรรมสำหรับผู้บริหารในพระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย เพื่อรวบรวมหลักธรรมสำหรับผู้บริหารให้เป็นระบบหมวดหมู่ เพื่อให้ผลการวิจัยสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับผู้บริหารได้ ซึ่งมีขอบเขตของการวิจัย คือ ศึกษาจากพระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกายทั้งหมด ศึกษาจากพระไตรปิฎกทั้งหมดที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับหลักธรรมที่นำมาทำการวิจัยนี้ ศึกษาจากคัมภีร์อื่นๆที่เกี่ยวข้องกับพระไตรปิฎก เช่น คัมภีร์อรรถกถา และคัมภีร์ฎีกาเป็นต้น และศึกษาจากตำราวิชาการทั่วไปและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ก็เพื่อต้องการทราบว่า หลักธรรมสำหรับผู้บริหารในพระสุตตันตปิฎกอังคุตตรนิกายมีอะไรบ้าง หลักธรรมสำหรับผู้บริหารที่นำมาจัดทำเป็นหมวดหมู่นั้นมีมากน้อยเพียงใด และต้องการทราบว่า หลักธรรมสำหรับนำไปประยุกต์ใช้กับผู้บริหารนั้นมีข้อใดบ้าง

นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย ในครั้งนี้ คือ คำว่า **หลักธรรม** หมายถึง ธรรมะที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในพระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกายเท่านั้น คำว่า **ผู้บริหาร** หมายถึง ผู้บริหารหรือนักปกครองตั้งแต่ระดับผู้นำครอบครัว จนถึงระดับสูงสุดคือองค์พระมหากษัตริย์ คำว่า **บริหาร** หมายถึง การบริหารตน บริหารคน และบริหารงาน คำว่า **พระสุตตันตปิฎก** หมายถึง พระสูตรที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระไตรปิฎก คำว่า **อังคุตตรนิกาย** หมายถึง การแสดงหลักธรรมเป็นจำนวน คือ เริ่มตั้งแต่เอกนิบาต หมวดที่ ๑ ถึง เอกาทสกนิบาต หมวดที่ ๑๑

ประโยชน์ที่ได้รับความจากการวิจัยในครั้งนี้ คือ ได้ทราบหลักธรรมสำหรับผู้บริหารในพระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ได้รวบรวมหลักธรรมสำหรับผู้บริหารให้เป็นระบบหมวดหมู่ ได้ทราบหลักธรรมสำหรับนำไปประยุกต์ใช้กับผู้บริหาร

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มีทั้งหมด คือ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แนวคิดเกี่ยวกับพระไตรปิฎก ๓ ปิฎก แนวคิดเกี่ยวกับพระสุตตันตปิฎกอังคุตตรนิกาย แนวคิดหลักธรรมสำหรับผู้บริหาร ๖๐ ข้อ แนวคิดเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักธรรม ๑๘ ข้อ หลักธรรมสำหรับผู้บริหาร แนวคิดเกี่ยวกับการสังคายนาพระไตรปิฎก แนวคิดเกี่ยวกับหลักธรรมของผู้บริหาร ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร แนวคิดเกี่ยวกับรัฐประศาสนศาสตร์ ทฤษฎีแห่งความรู้ตามแนวตะวันตก ทฤษฎีแห่งความรู้ตามแนวพุทธปรัชญา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ศึกษาจากพระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย จำนวน ๕ เล่ม คือ ตั้งแต่ เล่มที่ ๒๐-๒๔ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙ ซึ่งมีหลักธรรมที่นำมาวิจัย ๑๘ ข้อ ดังนี้ ธรรมคัมภีร์โลก ๒ บุคคลหาได้ยาก ๒ ปัจจัยให้เกิดสัมมาทิฐิ ๒ ปฏิสันถาร ๒ ธรรม ๒ ธรรมอันทำให้งาม ๒ ธรรมมีอุปการะมาก ๒ สุจริต ๓ องค์ของพ่อค้า ๓ อธิปไตย ๓ อคติ ๔ สังคหวัตถุ ๔ ปธาน ๔ พละ ๔ วุฒิ ๔ พละ ๕ ธรรมเป็นเหตุเจริญ ๕ สปัปฺริสธรรม ๗

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยเรื่องหลักธรรมสำหรับผู้บริหารในพระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

ในทุกนิบาต มีหลักธรรมที่จำเป็นและเหมาะสมสำหรับผู้บริหารได้แก่

๑. ธรรมคัมภีร์โลก ๒ อย่าง หมายถึง ธรรมที่ช่วยให้โลกมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ไม่เดือดร้อนและสับสนวุ่นวาย^๑ มี ๒ อย่าง คือ ๑) ทิริ ความละอายบาป ละอายใจต่อการทำความชั่ว ๒) โอตตปปะ ความกลัวบาป, เกรงกลัวต่อความชั่ว

หลักธรรมทั้ง ๒ ข้อนี้ มีความจำเป็นและสำคัญสำหรับผู้บริหารอย่างมาก กล่าวคือ ถ้าผู้บริหารบริหารงานด้วยหลักคุณธรรมทั้ง ๒ ประการนี้แล้ว จะก่อให้เกิดผลดีอยู่ ๒ ประการด้วยกัน คือ ประการที่ ๑) ต่อองค์การ บริษัทหรือกิจการที่ตนบริหารอยู่ ให้มีความเจริญรุ่งเรือง เติบโตและก้าวหน้า เพราะเหตุว่าผู้บริหารมี ทิริและโอตตปปะ นั้นจะไม่โกงกิน ไม่เพิกเฉยต่อหน้าที่ มีความรับผิดชอบ ตั้งใจทำหน้าที่ของตนให้ได้ดีและบริบูรณ์ ประการที่ ๒) ต่อตัวเอง คือ ทำให้มีความมั่นคงในหน้าที่การงาน อีกทั้งยังเป็นที่ยอมรับไว้วางใจ เป็นที่เชื่อถือ เป็นที่เคารพศรัทธาจากพนักงาน เพื่อนร่วมงาน และผู้ใต้บังคับบัญชาของตน รวมถึงผู้ที่มีความเกี่ยวข้องในการทำธุรกิจการค้าร่วมกันด้วย

ธรรมคัมภีร์โลก ๒ อย่างนี้ ยังไม่ปรากฏว่ามีผู้ใดที่ได้ทำการวิจัยไว้

๒. บุคคลหาได้ยาก ๒ อย่าง คือ ๑) บุพการี ผู้ทำอุปการะก่อน, ผู้ทำความดีหรือทำประโยชน์ให้แต่ต้นโดยไม่ต้องคอยคิดถึงผลตอบแทน^๒ ๒) กตัญญูทเวที ผู้รู้อุปการะที่เขาทำแล้วและตอบแทน, ผู้รู้จักคุณค่าแห่งการกระทำดีของผู้อื่นและแสดงออกเพียงบูชาความดีนั้น^๓

^๑ พระเทพเวที (ประยูรธี ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๗๕

^๒ พระเทพเวที (ประยูรธี ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๗๘

^๓ เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน

หลักธรรมทั้ง ๒ ข้อนี้ มีความจำเป็นและสำคัญมากสำหรับผู้บริหาร กล่าวคือเมื่อผู้บริหารมีบุพพการี คือรู้ที่จะทำคุณประโยชน์หรืออุปการคุณต่อองค์กร ฯลฯ ต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องทั้งหมดในองค์กรนั้นก่อน โดยไม่คิดว่า ตนจะได้อะไรจากองค์กรหรือบุคคลเหล่านั้นเป็นสิ่งตอบแทนเช่นนี้แล้วย่อมจะทำให้ผู้บริหารสง่างาม เป็นที่ยอมรับ เป็นที่รัก เป็นที่เคารพและยำเกรงของบุคคลในองค์กร และการที่ผู้บริหารประคบรอบด้วยคุณธรรมคือ กตัญญูกตเวที ได้แก่การรู้คุณและตอบแทนคุณขององค์กร ฯลฯ ด้วยการตั้งใจทำหน้าที่ของตนให้ดีที่สุดต่อองค์กร หรือตอบแทนคุณบุคคลในองค์กร มีพนักงาน เพื่อนร่วมงาน และลูกน้อง ที่ประพฤติดีประพฤติชอบ ด้วยการให้รางวัล เบี้ยเลี้ยง และโบนัสเป็นต้น เมื่อผู้บริหารประคบรอบด้วยคุณธรรมทั้ง ๒ ประการดังกล่าวนี้แล้ว องค์กร ฯลฯ ที่ตนดูแลรับผิดชอบอยู่ก็จะมี ความมั่นคง มีความเจริญรุ่งเรืองก้าวหน้า เป็นที่น่าเชื่อถือของหน่วยงานอื่น องค์กรอื่นและบุคคลในองค์กรของตน อีกทั้งยังเป็น ที่รักของเพื่อนร่วมงาน ของลูกน้องอีกด้วย นอกจากนี้ยังส่งผลให้บุคคลในองค์กรมีความรักความผูกพันต่อองค์กร ต่องาน และมีความรักใคร่กลมเกลียวกัน มีความสมัครสมานสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันพร้อมที่จะอุทิศตนเพื่อองค์กรและเพื่อผลของงานอย่างเต็มที่เต็มความสามารถ

บุคคลหาได้ยาก ๒ อย่าง นี้ ยังไม่ปรากฏผู้ที่ได้ทำการวิจัยไว้

๓. ปัจจัยทำให้เกิดสัมมาทิฐิ ๒ อย่าง คือ ๑) **ปรโตโฆสะ** เสี่ยงจากผู้อื่น ๒) **โยนิโสมนสิการ** การมนสิการโดยแยบคาย

หลักธรรมทั้ง ๒ ข้อนี้ มีความจำเป็นและสำคัญมากสำหรับผู้บริหาร กล่าวคือ **ปรโตโฆสะ**^๔ หมายถึง เสี่ยงจากผู้อื่น การกระตุ้นหรือชักจูงจากภายนอก คือ การรับฟังคำแนะนำสั่งสอน เล่าเรียนความรู้ สนทนาซักถาม ฟังคำบอกเล่าชักจูงของผู้อื่น โดยเฉพาะการสดับสัทธรรมจากท่านผู้เป็นกัลยาณมิตร จากคำนิยามดังกล่าวนี้ ผู้บริหารที่ยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น ไม่มีมานะทิฐิ ไม่เอาแต่ความคิดของตนเป็นใหญ่ เป็นคนใจกว้างและยอมเปิดใจให้ผู้อื่น วิพากษ์ วิจารณ์ ได้อย่างเต็มที่โดยไม่ถือโกรธ แล้วนำความคิดเห็นเหล่านั้นมาวิเคราะห์พิจารณาเลือกเอาเฉพาะส่วนที่เห็นว่าดีมีประโยชน์มาปรับปรุง พัฒนางานและองค์กรของตนให้ดียิ่งขึ้นก็จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการบริหารอย่างมากมาย ส่วนข้อที่ ๒ **โยนิโสมนสิการ**^๕ หมายถึง การทำในใจโดยแยบคาย,กระทำไว้ในใจโดยอุบายอันแยบคาย, การพิจารณาโดยแยบคาย คือ พิจารณาเพื่อเข้าถึงความจริงโดยสืบค้นหาเหตุผลไปตามลำดับจนถึงต้นเหตุ แยกแยะองค์ประกอบจนมองเห็นตัวสถานะและความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย

^๔ พระเทพเวที (ประยูรธัมมิก ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), ข้อ ๓๔ หน้า ๘๐

^๕ พระเทพเวที (ประยูรธัมมิก ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๒๔๕

หรือตรึงตรองให้รู้จักสิ่งที่ดีที่ชั่ว ยังกุศลธรรมให้เกิดขึ้นโดยอุบายที่ชอบ ซึ่งจะมีให้เกิดวิชาและตณหา , ความรู้จักคิด, คิดถูกวิธี ในข้อนี้ ผู้บริหารที่รู้จักใช้ความคิดอย่างถูกวิธี รู้จักมองสิ่งทั้งหลายด้วยความคิดพิจารณาสืบค้นถึงต้นเค้า รู้วิธีสาวหาเหตุผลจนตลอดสาย สามารถแยกแยะออกพิเคราะห์ได้ด้วยปัญญาที่คิดเป็นระเบียบและโดยอุบายวิธีให้เห็นสิ่งนั้นๆ หรือปัญหานั้นๆ ได้ตามสภาวะและตามความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยแล้ว การบริหารงานใดๆ ย่อมจะเป็นไปโดยราบรื่น ไร้อุปสรรคและปัญหาปราศจากข้อความผิดพลาดทั้งในส่วนที่เป็นตัวของบุคคลหรือในส่วนที่เป็นตัวของงานหรือถึงแม้จะมีบ้างก็น้อยไม่พอที่จะเป็นอุปสรรคหรือปัญหาต่อการบริหาร ดังนั้นผู้บริหารที่ปรารถนาความมั่นคง ความเจริญรุ่งเรืองให้บังขึ้นแก่องค์กรและชีวิตของตนเอง จึงควรที่จะนำหลักธรรมทั้ง ๒ ประการ คือ **ปรีตโทษะ** และ **โยนิโสมนสิการ** มาช่วยในการบริหารจัดการองค์กรอย่างจริงจัง

ปัจจัยทำให้เกิดสัมมาทิฐิ ๒ อย่างนี้ ยังไม่ปรากฏผู้ที่ได้ทำการวิจัยไว้

๔. ปฏิสันถาร ๒ อย่าง ปฏิสันถาร หมายถึง การต้อนรับ, การรับรอง, การพักท่ายปราศรัย^๖ มี ๒ อย่าง คือ ๑) **อามิสปฏิสันถาร** ได้แก่ ปฏิสันถารด้วยสิ่งของ ๒) **ธรรมปฏิสันถาร** ได้แก่ ปฏิสันถารด้วยธรรมหรือโดยธรรม

หลักธรรมทั้ง ๒ ข้อนี้ มีความจำเป็นและสำคัญมากสำหรับผู้บริหาร กล่าวคือ ผู้บริหารที่ดี ต้องเป็นคนที่มีน้ำใจ ไม่ตระหนี่ ไม่หวงแหนและเป็นคนใจกว้าง มีมารยาทที่ดีงาม โดยเฉพาะเมื่อแขกมาเยี่ยมเยือนถึงที่ ก็ไม่นิ่งดูตาย ไม่ทำเป็นไม่รู้ไม่เห็น รีบชวนชวยทำการต้อนรับ ด้วยสิ่งของที่จำเป็นในขณะนั้น เช่น อาหาร ผลไม้ ขนม เครื่องดื่ม มีชา กาแฟ เป็นต้น ด้วยความเต็มใจ และที่สำคัญผู้บริหารหรือผู้นำจะต้องมีก็คือว่า ความเป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์และไมตรีจิตที่ดีต่อแขก ชวนแขกสนทนาปราศรัย สามารถที่จะคุยกับแขกได้ทุกเรื่อง แต่ต้องเป็นเรื่องที่มีสาระมีประโยชน์เกื้อกูลต่อการบริหารหรือการดำรงชีวิตหรืออาจจะเป็นเรื่องบันเทิงสนุกสนานก็ได้เพื่อผ่อนคลายความเกร็งหรือความตึงเครียด และเพื่อสร้างความเป็นกันเองให้เกิดขึ้นกับผู้มาเยือน

ถ้าผู้บริหารประกอบด้วยคุณธรรมทั้ง ๒ ประการนี้แล้ว แน่แน่นอนว่า จะทำให้ผู้บริหารมีเสน่ห์ เป็นคนน่ารักน่าคบหาและเป็นทีไว้นื้อเชื่อใจของบุคคลอื่น และทำให้ผู้มาเยือนมีความสุขที่ได้คบหา และได้สนทนาด้วย ตรงกันข้ามกับผู้บริหารที่ขาดคุณธรรมดังกล่าวนี้ ก็จะเป็นเหตุให้ถูกติฉินนินทาเกลียดชัง ไม่มีใครอยากคบค้าสมาคมด้วย ดังนั้นผู้บริหารที่ปรารถนาให้ตนเป็นที่รัก เป็นที่ชอบใจของแขก ของพนักงาน ของลูกน้อง หรือผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาของตนแล้ว ก็ควรที่จะนำคุณธรรมทั้ง ๒ ประการนี้ มาบริหารชีวิต และบริหารงานให้บริบูรณ์ อย่างจริงจัง

ปฏิสันถาร ๒ อย่างนี้ ยังไม่ปรากฏผู้ที่ได้ทำการวิจัยไว้

^๖ พระเทพเวที (ประยุทธิ์ ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), ข้อ ๓๑ หน้า ๗๙

๕. ธรรม ๒ อย่าง คือ ๑) อาชชวะ ความซื่อตรง คือ ซื่อตรงทรงสัตว์ไรรมารยา ปฏิบัติภารกิจ โดยสุจริต มีความเข้าใจ ไม่หลอกลวงประชาชน^๗ ๒) **มัททวะ** ความอ่อนโยน คือ มีอัธยาศัย ไม่เย่อหยิ่งหยาบคายกระด้างถีองค์ มีความงามสง่าเกิดแต่ท่วงทีกิริยาสุภาพนุ่มนวล ละมุนละไม ให้ความรักภักดีแต่มีขาดยำเกรง^๘

หลักธรรมทั้ง ๒ ข้อนี้ มีความจำเป็นและสำคัญมากสำหรับผู้บริหาร กล่าวคือ ผู้บริหารที่ดีต้องมีความซื่อตรง คือ ซื่อตรงทั้งต่องานและบุคคล ต่องานก็คือว่า มุ่งมั่นที่จะพัฒนางาน ทำงานให้ดี ให้บริบูรณ์ ด้วยความซื่อสัตย์ จริงใจ และไม่คดโกง ต่อบุคคล ก็คือว่า มีความอ่อนโยน มีอัธยาศัย มีไมตรีจิตที่ดี ต่อพนักงาน ต่อเพื่อนร่วมงาน ต่อผู้ใต้บังคับบัญชา หรือบุคคลอื่นๆ ไม่เย่อหยิ่งจองหอง ไม่ถือตัว เมื่อผู้บริหารประกอบด้วยคุณธรรม ทั้ง ๒ ประการดังกล่าวนี้ ก็จะทำให้การบริหารงานประสบความสำเร็จ ไม่ประสบภาวะขาดทุน ทำให้งานมีความมั่นคงเจริญก้าวหน้า เพราะมีความซื่อตรงต่องาน ตั้งใจทำงาน และมีการพัฒนางานอยู่เสมอ ด้านการบริหารคนก็ประสบความสำเร็จ เพราะเจ้านายหรือผู้บริหารไม่เย่อหยิ่งถือตัว มีอัธยาศัยไมตรีที่ดีต่อเพื่อนร่วมงาน ทำให้เป็นที่รัก เป็นที่เคารพและทำให้เพื่อนร่วมงานมีความสุขที่ได้ทำงานร่วมด้วย ดังนั้นผู้บริหารที่ปรารถนาความสุขความเจริญให้เกิดขึ้นในองค์กร ในชีวิตของตน ก็ควรที่จะนำคุณธรรมทั้ง ๒ ประการนี้ มาบริหารงานบริหารชีวิตของตนให้บริบูรณ์

ธรรม ๒ อย่างนี้ ยังไม่ปรากฏผู้ที่ได้ทำการวิจัยไว้

๖. ธรรมอันทำให้งาม ๒ อย่าง คือ ๑) ขันติ ความอดทน, อดได้ทนได้เพื่อบรรลุความดีและความมุ่งหมายอันชอบ^๙ ๒) **โสรัจจะ** ความเสถียร, อัธยาศัยงาม รักความประณีตหมดจดเรียบร้อยงดงาม^{๑๐} หลักธรรมทั้ง ๒ ข้อนี้ มีความจำเป็นและสำคัญมากสำหรับผู้บริหาร กล่าวคือ ผู้บริหารที่ดีต้องมีความอดทนสูง คือทนได้ทุกเรื่อง ทนได้ทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องที่หนักหรือเรื่องเบาๆ จะลำบากแค่ไหนก็ทนได้ เช่น ทนต่อการทำงาน บางครั้งการทำงานอาจจะร้อน อาจจะหนาวหรือเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้า ก็ไม่บ่น ไม่แสดงอาการอ่อนแอให้ผู้อื่นได้เห็น หรือบางทีอาจจะต้องทนกับอาการเจ็บไข้ได้ป่วยเล็กน้อย เช่น ปวดหัว ปวดท้อง คั่นเนื้อคั่นตัวเป็นต้น ซึ่งเป็นเพียงเล็กน้อย ก็ไม่แสดงอาการทรมานทรมาย ออกมาให้ผู้อื่นเห็นจนน่าเกลียด และที่สำคัญที่ผู้บริหารจะต้องทนให้มากที่สุด นั่นก็คือ ทนต่อความเจ็บใจ เช่น ทนต่อการถูกด่าว่ากล่าว ทนต่อการถูกติฉินนินทา ทนต่อการสั่งงานไปแล้วไม่ได้ตั้งใจ เป็นต้น แต่ว่าการที่จะเป็นผู้นำที่ที่สง่างาม สามารถครองใจลูกน้องได้นั้น เพียงแค่นี้

^๗ เล่มเดียวกัน, ข้อ ๓๑๔ หน้า ๒๘๖.

^๘ เรื่องเดียวกัน ข้อ ๓๑๔ หน้า ๒๘๖.

^๙ พระเทพเวที (ประยุทธิ ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), ข้อ ๒๔ หน้า ๗๕

^{๑๐} เรื่องเดียวกัน, ข้อ ๒๔ หน้า ๗๕

ความอดทนเพียงอย่างเดียวมันยังไม่พอ ต้องมี โสรัจจะ คือ ความสงบเสถียร เข้าไปใช้ควบคู่กันกับขันติด้วย ถ้าผู้บริหารมีแต่ขันติอย่างเดียว ก็จะทำให้ผู้บริหารดูไม่ค่อยสดใส ไม่มีเสน่ห์ เหมือนกับเพชรที่แข็ง เพชรที่แข็งนั้นดีเพราะเป็นคุณสมบัติเฉพาะแต่ถ้าเพชรนั้นไร้ซึ่งการเจียรไน ไร้การขัดสี ก็หาได้มีคุณค่าหรืองดงามแต่อย่างใดไม่ เพชรที่จะดีมีคุณค่านั้น นอกจากจะมีความแข็งซึ่งเป็นคุณสมบัติเฉพาะแล้ว ยังต้องได้รับการเจียรไนจากช่างฝีมือดีอีกด้วย เปรียบเหมือนกับผู้บริหารที่มีแต่ความอดทนเพียงอย่างเดียวก็เหมือนกับเพชรที่แข็งแต่ไร้การเจียรไน แต่ถ้าผู้บริหารนำเอาโสรัจจะเข้าไปใช้ควบคู่กับขันติด้วยก็จะทำให้ดูงดงาม มีเสน่ห์ ชวนให้หลงใหล เหมือนกับเพชรที่ได้รับการเจียรไนแล้ว ลักษณะของผู้ที่มีโสรัจจะ คือ มีความยิ้มแย้มแจ่มใสอยู่เสมอ แม้จะโกรธก็ไม่ได้แสดงอาการบูดบึ้ง แม้จะเหนื่อยก็ไม่ได้แสดงอาการหงุดหงิดออกมาให้เห็น บุคคลที่ประกอบด้วยคุณธรรมทั้ง ๒ ประการนี้ จึงเป็นทั้งดงามในที่ทั้งปวง ดังนั้นผู้บริหารที่ปรารถนาให้งานสำเร็จได้ตั้งใจหมายและปรารถนาให้ตนเป็นที่รักของเพื่อนร่วมงาน หรือบุคคลอื่นๆ ก็ควรที่จะนำเอาหลักธรรมทั้ง ๒ ประการ คือ **ขันติและโสรัจจะ** ไปบริหารงานและชีวิตของตนให้สมบูรณ์และบริบูรณ์

ธรรมอันทำให้งาม ๒ อย่างนี้ ยังไม่ปรากฏผู้ที่ได้ทำการวิจัยไว้

๗. ธรรมมีอุปการะมาก ๒ อย่าง คือ ธรรมมีอุปการะมาก หมายถึง ธรรมที่เกื้อกูลในกิจหรือในการทำความดีทุกอย่าง^{๑๑} มี ๒ ประการคือ ๑) **สติ** ความระลึกได้, นึกได้, สำนึกอยู่ไม่เพลา ๒) **สัมปชัญญะ** ความรู้ชัด, รู้ชัดสิ่งที่นึกได้, ตรชนก, เข้าใจชัดตามความเป็นจริง

หลักธรรมทั้ง ๒ ข้อนี้ มีความจำเป็นและสำคัญมากสำหรับผู้บริหาร กล่าวคือ การกระทำสิ่งใดก็ตาม ไม่ว่าแต่จะเป็นทางกาย ทางวาจาหรือทางใจ การกระทำดังกล่าวนั้น แม้ผิดพลาดเพียงเล็กน้อยก็อาจจะเกิดปัญหาหรือเป็นการสร้างปัญหาอย่างใหญ่หลวง จากเรื่องเล็กน้อยก็อาจจะกลายเป็นเรื่องใหญ่ได้ เช่น การพูดจาถากถาง พูดจาดูหมิ่นเหยียดหยาม หรือเข้ากันเล่นแต่แรงไปหน่อยซึ่งไม่ได้ตั้งใจ ก็อาจจะเกิดเหตุให้อีกฝ่ายหนึ่งรู้สึกโมโห ไม่พอใจ ด่าทอกลับมา หรืออาจมีการฟ้องร้องขึ้นโรงขึ้นศาลเกิดขึ้นได้ ซึ่งอาจจะทำให้เสียความรู้สึก เสียงาน เสียเวลา หรือแม้แต่การขบถที่ประมาทปราศจากสติ ก็อาจจะเกิดเหตุให้ประสบอุบัติเหตุ ทำให้พิการหรือเสียชีวิตก็เป็นได้ ยิ่งเป็นการบริหารงานระดับองค์กร องค์กร บริษัทหรือหน่วยงานที่มีความสำคัญหรือการบริหารงานระดับประเทศด้วยแล้ว จะมีความผิดพลาดไม่ได้เลย ถ้าผิดพลาดนั้นก็หมายความว่า ความเสียหายอย่างใหญ่หลวงก็จะเกิดขึ้นกับประเทศ ส่งผลให้พี่น้องประชาชนพลอยได้รับความเดือดร้อนไปด้วย การที่ผู้บริหารทำงานอย่างขาดสติ สะเพร่า เลินเล่อ ไม่รอบคอบนั้น อาจจะก่อให้เกิดผลเสียหลายประการเช่น ทำให้กิจการที่ตนบริหารอยู่ขาดทุน ไม่บรรลุตามเป้าประสงค์ที่กำหนดไว้ ทำให้หมดความน่าเชื่อถือ ไม่เป็นที่ไว้วางใจ หรือไม่เป็นที่เชื่อใจ จากบุคคล

^{๑๑} พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), ข้อ ๒๕ หน้า ๗๖

อื่น ทำให้ผู้ที่มาทำธุรกิจด้วยนั้น ขาดความมั่นใจ ไม่กล้าที่จะมาลงทุนด้วย ผู้ที่ประกอบด้วยคุณธรรมทั้ง ๒ ประการนี้ จะได้รับอานิสงส์ คือ ทำให้ชีวิตหน้าที่การงานมั่นคง ทำให้การทำงานไม่ผิดพลาด ทำให้การกระทำทางกาย ทางวาจา และทางใจ เป็นไปโดยเรียบร้อย ถูกต้อง ดั่งาม ไม่พลั้งเผลอ และที่สำคัญทำให้การเจริญภาวนาเกิดสมาธิเร็ว สงบเร็ว เพราะเหตุนี้แล สติ และสัมปชัญญะ จึงได้ชื่อว่า ธรรมมีอุปการะมาก ดังนั้นผู้ที่ปรารถนาความสำเร็จในกิจการงาน ปรารถนาความเจริญรุ่งเรืองในชีวิตก็ควรที่จะนำเอาคุณธรรมทั้ง ๒ ประการนี้มาใช้ในการบริหารงาน บริหารชีวิตอย่างจริงจัง

ธรรมมีอุปการะมาก ๒ อย่างนี้ ยังไม่ปรากฏผู้ที่ได้ทำการวิจัยไว้

จากผลการวิจัยเรื่องหลักธรรมสำหรับผู้บริหารที่ปรากฏในพระสูตรตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

ในติกนิบาต มีหลักธรรมที่จำเป็นและเหมาะสมสำหรับผู้บริหาร ได้แก่

๘. สุจริต ๓ อย่าง คำว่า สุจริต^{๑๒} หมายถึง ความประพฤติดี, ประพฤติชอบ มี ๓ ประการ คือ

๑. กายสุจริต ความประพฤติชอบด้วยกาย มี ๓ คือ จดเว้นและประพฤติตรงข้ามกับปาณาติบาต อทินนาทาน และกาเมสุมิจฉาจาร

๒. วิจิสุจริต ความประพฤติชอบด้วยวาจา มี ๔ คือ จดเว้นและประพฤติตรงข้ามกับมุสาวาท ปิสุณาวาจา ผรุสวาจา และสัมผัปปลาปะ

๓. มโนสุจริต ความประพฤติชอบด้วยใจ มี ๓ คือ อภิชฌา อพยาบาท และสัมมาทิฐิ

หลักธรรมทั้ง ๓ ข้อนี้ มีความจำเป็นและสำคัญมากสำหรับผู้บริหาร กล่าวคือ ผู้บริหารที่ดี ต้องมีความสุจริตทั้ง ๓ ทาง คือ **ทางกาย** ผู้บริหารต้องไม่เบียดเบียนทำร้ายผู้อื่น ไม่คอร์รัปชั่นโกงกิน ไม่เจ้าชู้ชกอก กับพนักงาน หรือลูกน้องของตน **ทางวาจา** ผู้บริหารต้องมีวาจาสัตย์ พูดแต่คำจริง อิงสารประโยชน์ ไม่พูดโกหกหลอกลวง ไม่พูดส่อเสียด ไม่พูดคำหยาบ ไม่พูดเพ้อเจ้อ จนหาสารประโยชน์ไม่ได้ **ทางใจ** ไม่ละโมภโลภมาก ไม่มีจิตคิดอยากได้ของคนอื่นที่ไม่ใช่ของตน ไม่ผูกอาฆาตพยาบาท มีจิตใจที่อ่อนโยน มีเมตตากรุณา มีความอบอ้อมอารี มีเมตริจิตที่ดีต่อผู้อื่น มีความเห็นที่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม เมื่อผู้บริหารประกอบด้วยคุณธรรม คือ สุจริต ๓ ประการนี้แล้ว ย่อมจะทำให้ผู้บริหารมีหน้าที่การงานมั่นคง มีความสุข มีความเจริญก้าวหน้า เป็นที่รักใคร่ เป็นที่ไว้วางใจของเพื่อนร่วมงานและบุคคลอื่น ดังนั้นผู้บริหารที่ปรารถนาความเจริญรุ่งเรืองในชีวิต

^{๑๒} พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), ข้อ ๘๐ หน้า ๑๐๖

ปรารถนาให้ตนเป็นที่ยอมรับและไว้วางใจของบุคคลอื่น ก็ควรที่จะนำเอา สุจริต ๓ ประการนี้มาบริหารงาน บริหารชีวิตให้สมบูรณ์และบริบูรณ์

สุจริต ๓ ประการนี้ ยังไม่ปรากฏผู้ที่ได้ทำการวิจัยไว้

๙. องค์ของพ่อค้า ๓ อย่าง

ผู้บริหารจะทำหน้าที่สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ถ้ามีคุณลักษณะ ๓ ประการ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในทุติยปาปณิกสูตร ดังนี้

๑. **จักขุมา** หมายถึง มีปัญญามองการณ์ไกล เช่น ถ้าเป็นพ่อค้าหรือผู้บริหารธุรกิจ ต้องรู้ว่าสินค้าที่ไหนได้ราคาถูก แล้วนำไปขายที่ไหนจึงได้ราคาแพง ในสมัยนี้ต้องรู้ว่าหุ้นจะขึ้นหรือจะตก ถ้าเป็นผู้บริหารทั่วไปต้องสามารถวางแผนและฉลาดในการใช้คน คุณลักษณะข้อแรกนี้ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Conceptual Skill คือความชำนาญในการใช้ความคิด

๒. **วิรูโ** หมายถึง จัดการธุระได้ดี มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เช่น พ่อค้าเพชรต้องดูออกว่าเป็น เพชรแท้หรือเพชรเทียมแพทย์หัวหน้าคณะผ่าตัดต้องเชี่ยวชาญการผ่าตัด คุณลักษณะที่สองนี้ตรงกับคำว่า Technical Skill คือ ความชำนาญด้านเทคนิค

๓. **นิสสยสัมปันโน** หมายถึง พึ่งพาอาศัยคนอื่นได้ เพราะเป็นคนมีมนุษยสัมพันธ์ดี เช่น พ่อค้าเดินทางไปค้าขายต่างเมืองก็มี เพื่อนพ่อค้าในเมืองนั้นๆ ให้ที่พักอาศัยหรือให้กู้ยืมเงิน เพราะมีเครดิตดี ผู้บริหารที่ดีต้องผู้ใจคนไว้ได้ คุณลักษณะที่สามนี้สำคัญมาก “นกไม่มีขน คนไม่มีเพื่อน ขึ้นสู่ที่สูงไม่ได้” ข้อนี้ตรงกับคำว่า Human Relation Skill คือ ความชำนาญด้านมนุษยสัมพันธ์^{๑๓}

ผู้บริหารที่ปรารถนาความเจริญรุ่งเรืองในธุรกิจการงาน ก็ควรจะนำเอาหลักธรรมของพ่อค้าทั้ง ๓ ประการนี้ไปบริหารจัดการองค์กร หรือธุรกิจของตนอย่างจริงจัง

องค์ของพ่อค้าทั้ง ๓ ประการนี้ ยังไม่ปรากฏผู้ที่ได้ทำการวิจัยไว้

๑๐. อธิปไตย ๓ อย่าง

อธิปไตย^{๑๔} ๓ ความเป็นใหญ่,ภาวะที่ถือเอาเป็นใหญ่

๑. **อัตตาอธิปไตย** ความเป็นใหญ่,ถือตนเป็นใหญ่,กระทำการด้วยปรารถนาตนเป็นประมาณ

๒. **โลกาอธิปไตย** ความเป็นใหญ่,ถือโลกเป็นที่ตั้ง, กระทำการด้วยปรารถนาของโลกรเป็นประมาณ

^{๑๓} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พุทธวิธีบริหาร, พิมพ์พิเศษ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๓๘.

^{๑๔} พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), ข้อ ๑๒๔ หน้า ๑๒๗.

๓. ธัมมาธิปไตย ความมีธรรมเป็นใหญ่, ถือธรรมเป็นใหญ่, กระทำการด้วยปรารถนาความถูกต้อง เป็นจริง สมควรตามธรรม เป็นประมาณ

ผู้เป็นอตตาทิปกพึงใช้สติให้มาก, ผู้เป็นโลกาธิปก พึงมีปัญญาครองตนและรู้พินิจ, ผู้เป็นธรรมาธิปก พึงประพฤติให้ถูกหลักธรรม, ผู้เป็นหัวหน้าหมู่เป็นนักปกครอง พึงถือนธรรมาธิปไตย

ผู้บริหารที่ปรารถนาความสำเร็จในธุรกิจ ปรารถนาความเป็นใหญ่ ความมีชื่อเสียง หลักธรรมทั้ง ๓ ประการนี้จึงเหมาะสมอย่างยิ่งที่จะนำไปใช้ในการบริหาร แต่ผู้บริหารต้องมีวิจรรณญาณ พินิจพิเคราะห์ในแต่ละข้อให้ดี ในกรณีที่ผู้บริหารทำธุรกิจส่วนตัวไม่เกี่ยวข้องกับคนหมู่มาก ต้องใช้ความคิด ความรู้ความสามารถของตนเป็นสำคัญ ข้อนี้ ผู้บริหารต้องใช้ สติ ในการบริหารจัดการให้ดี มิฉะนั้นแล้วอาจจะทำให้การบริหารงานผิดพลาดได้ แต่ในกรณีที่ผู้บริหารมีหน้าที่บริหารองค์กร องค์กรหรือหน่วยงานขนาดใหญ่ ที่มีคนหมู่มากเข้ามาเกี่ยวข้อง ในข้อนี้ ผู้บริหารต้องใช้ปัญญาให้มาก เพราะเหตุว่าการบริหารงานที่มีขนาดใหญ่เป็นถึงระดับองค์กรนั้นเป็นสิ่งที่ยาก เพราะต้องบริหารทั้งตน บริหารทั้งคนและบริหารทั้งงานไปพร้อมกัน จึงต้องใช้ปัญญาพินิจพิเคราะห์พิจารณาให้มากกว่า จะดำรงตนอยู่ในสถานะใด จะบริหารคนโดยวิธีใด จะนำองค์กรไปในทิศทางใดเป็นต้น ในลักษณะเช่นนี้ ผู้บริหารต้องเป็นคนใจกว้าง ไม่มีทิฐิมานะ ต้องเปิดใจ ยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่นอยู่เสมอ แม้จะตรงกับความคิดเห็นของตนเองหรือไม่ก็ตามและที่สำคัญ การบริหารงานใดๆก็ตามสิ่งที่ผู้บริหาร หรือนักปกครองต้องมีคือ ธัมมาธิปไตย ผู้ที่ปรารถนาความเป็นผู้บริหารที่ดีเป็นนักปกครองที่ประสบความสำเร็จ เป็นผู้บริหารที่สมบูรณ์ด้วยเกียรติยศชื่อเสียง เป็นที่ยอมรับนับถือของบุคคลอื่นแล้ว ต้องบริหารด้วยธัมมาธิปไตย คือปรารถนาธรรมเป็นใหญ่เท่านั้น

อธิปไตย ๓ ประการนี้ ยังไม่ปรากฏผู้ที่ได้ทำการวิจัยไว้

จากผลการวิจัยเรื่องหลักธรรมสำหรับผู้บริหารที่ปรากฏในพระสูตรตันตปิฎกอังคุตตรนิกายสามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

ในจตุกกนิบาต มีหลักธรรมที่จำเป็นและเหมาะสมสำหรับผู้บริหาร ได้แก่

๑๑. อคติ ๔ อย่าง

อคติหรือความลำเอียงเปรียบเสมือนแว่นสีที่เราสวมใส่ ซึ่งกำหนดให้เรามองโลกไปตามสีของแว่น เราไม่สามารถมองเห็นสิ่งต่างๆ ตามที่เป็นจริง คนที่สวมแว่นสีเขียวจะมองเห็นทุกสิ่งเป็นสีเขียว คนที่สวมแว่นสีแดงจะมองเห็นทุกสิ่งเป็นสีแดง สีที่แท้จริงคืออะไรเขาไม่มีทางทราบ อคติที่ว่านี้มี ๔ ประการ^{๑๕} คือ

^{๑๕} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พุทธวิธีบริหาร, พิมพ์พิเศษ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๕๕.

๑. จันทาคติ ลำเอียงเพราะชอบ ถ้าเราชอบใครไม่ว่าเขาจะพูดหรือทำอะไร เราเห็นกับเขาไปเสียทุกอย่าง

๒. โทสาคติ ลำเอียงเพราะยัง ถ้าเราชิงใครไม่ว่าเขาจะพูดหรือทำอะไร เรารู้สึกขวางหูขวางตาไปหมด

๓. โมหาคติ ลำเอียงเพราะหลง ถ้าเราขาดข้อมูลในเรื่องใดพอมิคนให้ข้อมูลเท็จในเรื่องนั้น เรามักเชื่อเขาและตัดสินใจผิดพลาดได้ง่าย

๔. ภยากติ ลำเอียงเพราะกลัว ถ้าผู้มีอำนาจสั่งให้เราพูดหรือทำสิ่งที่ขัดกับความรู้สึกของเรา บางครั้งเราจำเป็นต้องทำตามเพราะความกลัวภัย

ผู้บริหารที่ดีต้องมีความยุติธรรมในหัวใจ เขาตัดสินใจคนตามที่เป็นจริง เพราะเขาไม่ยอมให้อคติทั้ง ๔ ประการมาเป็นม่านบังตา เขาจะทำอย่างนั้นได้ก็ต่อเมื่อรู้จักวิเคราะห์วิจารณ์เรื่องที่เห็นหรือได้ยิน ด้วยจินตามยปัญญา

อคติ ๔ ประการนี้ ยังไม่ปรากฏผู้ที่ได้ทำการวิจัยไว้

๑๒. สังคหัตถ์ ๔ ประการ ได้แก่

๑. ทาน หมายถึง การให้ (โอบอ้อมอารี)

ผู้บริหารที่ดีต้องมีน้ำใจรู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ให้ทานแก่เพื่อนร่วมงานและผู้ใต้บังคับบัญชา

การให้ทานจะช่วยให้ผูกใจคนอื่นไว้ได้ ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ทโท คนถดถิตตานิ ผู้ให้ย่อมผูกไมตรีไว้ได้”

ผู้ให้สิ่งที่ดีย่อมได้รับสิ่งที่ดีตอบแทน ดังบาลีว่า “มณาทายี ลภเต มณานิ ผู้ให้สิ่งที่น่าพอใจย่อมได้ รับสิ่งที่น่าพอใจ”

ผู้บริหารอาจให้ทานได้ ๓ วิธี คือ

ก. อามิสทาน หมายถึง การให้สิ่งของแก่เพื่อนร่วมงานและผู้ใต้บังคับบัญชา โดยเฉพาะการให้เพื่อน ผูกใจนี้สำคัญมาก ในยามที่เขาตกต่ำหรือมีความเดือดร้อน ดังภาษิตอังกฤษที่ว่า “เพื่อนแท้ คือเพื่อนที่ช่วยเหลือในยามตกยาก” การให้รางวัลหรือขึ้นเงินเดือนก็จัดเข้าในอามิสทาน

ข. วิทยาทาน คือ ธรรมทาน หมายถึง การให้คำแนะนำหรือสอนวิธีทำงานที่ถูกต้อง รวมถึงการจัดหลักสูตรพัฒนาบุคลากรหรือส่งไปศึกษาและดูงาน

ค. อภัยทาน หมายถึง การให้อภัยเมื่อเกิดข้อผิดพลาดในการทำงาน หรือล่วงเกินซึ่งกันและกันการให้อภัยไม่ทำให้ผู้ให้ต้องสูญเสียอะไร เป็นการลงทุนราคาถูกแต่ได้ผลตอบแทนราคาสูง นั่นคือได้มิตรภาพกลับคืนมา และมีคนสนองงานเพิ่มขึ้นอีกคนหนึ่ง

มีภาษิตจีนว่า “มีมิตร ๕๐๐ คน นับว่ายังไม่ค่อยเกินไป มีศัตรู ๑ คน นับว่ามากเกินไป”

อับราฮัม ลินคอล์น กล่าวว่า “วิธีทำลายศัตรูที่ดีที่สุดคือเปลี่ยนศัตรูให้เป็นมิตร” เราจะทำอย่างนั้นได้ ก็ต่อเมื่อเรารู้จักให้อภัย

๒. ปิยวาจา หมายถึง การพูดถ้อยคำไพเราะอ่อนหวาน (วจีไพเราะ)

ผู้บริหารที่ดีจะรู้จักผูกใจคนด้วยคำพูดอ่อนหวาน คำพูดหยาบกระด้างผูกใจใครไม่ได้ ตามปกติ คนเราจะมดสิ่งของต้องใช้ของอ่อน เช่น เชือก หรือลวดมด ในทำนองเดียวกันเราจะมดใจคนได้ก็ด้วยถ้อยคำอ่อนหวาน

๓. อตถจริยา หมายถึง การทำตัวให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น (สงเคราะห์ประชาชน)

ตรงกับคำพังเพยที่ว่า “อยู่บ้านท่านอย่านิ่งดูตาย ปั่นวัวปั่นควายให้ลูกท่านเล่น”

ผู้บริหารทำอตถจริยาได้หลายวิธี เช่น บริหารช่วยเหลือยามเขาป่วยไข้ หรือเป็นประธานในงาน พิธีของผู้ได้บังคับบัญชา เป็นต้น

๔. สมานัตตา หมายถึง การวางตัวสม่ำเสมอ (วางตนพอดี)

เมื่อผู้บริหารไม่ทอดทิ้งผู้ร่วมงานทั้งหลาย เขาจึงจะสามารถสร้างทีมงานขึ้นมาได้ นั่นคือถือคติว่า “มีทุกข์ร่วมทุกข์ มีสุขร่วมสุข”

ผู้บริหารต้องกล้ารับผิดชอบในผลการตัดสินใจของตน ถ้าผลเสียตกมาถึงผู้ปฏิบัติตามคำสั่งของตน ผู้บริหารต้องออกมาปกป้องคนนั้น ไม่ใช่หนีเอาตัวรอดตามลำพัง^{๑๖}

สังคหวัตถุ ๔ ประการ นี้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ **ไฉไล สายหยุด** ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริหารตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของสำนักงานเขตวังทองหลาง กรุงเทพมหานครสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระพิพัฒนศึกษากร (พนม รตนาโ)** ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความพึงพอใจต่อการปฏิบัติงานตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของโรงเรียนเอกชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระยุทธภูมิ ธมธโร (สังชาติ)** ได้ทำการวิจัยเรื่อง การบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล ตาม สังคหวัตถุ ๔ ตามความคิดเห็นของประชาชนและสอดคล้องกับงานวิจัยของ **มณีนุช ไพโรติ** ได้ทำการวิจัยเรื่อง การนำหลักสังคหวัตถุ ๔ ไปประยุกต์ใช้เพื่อสร้างความผูกพัน ต่อองค์กรของพนักงาน บริษัท พรอพเพอร์ตี้ แคร่ เซอร์วิสเชส (ประเทศไทย) จำกัด (P.C.S

๑๓. ปธาน ๔ อย่าง

ความเพียรทางพุทธศาสนานั้น มี ๔ ประการ คือ

๑. สังวรปธาน เพียรระวังไม่ให้ความชั่วเกิดขึ้น ข้อนี้ ผู้บริหารที่ดีที่ฉลาด ควรที่จะระวังอย่าให้ความชั่วร้ายทั้งหลาย มีความเกียจคร้าน ความเบื่อหน่ายเป็นต้นเกิดขึ้นกับตนได้ โดยเฉพาะความเกียจคร้านนี้ นับว่าเป็นอุปสรรคที่สำคัญอย่างยิ่งยวดต่อการบริหารงาน เพราะเหตุว่าถ้าความ

^{๑๖} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พุทธวิธีบริหาร, พิมพ์พิเศษ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๗๒.

เกียจคร้านเกิดขึ้น ก็จะเป็นเหตุทำให้ธุรกิจการงานหยุดชะงักดำเนินต่อไปไม่ได้ เมื่อธุรกิจไม่สามารถดำเนินต่อไปได้ สุดท้ายก็ล้มเหลวไม่เป็นท่า ผู้บริหารทั้งหลายจึงควรที่จะตระหนัก เพียรระวังป้องกันอย่าให้ความเกียจคร้านเกิดขึ้นในจิตตนโดยเด็ดขาด

๒. ปหารปธาน เพียรทำลายความชั่วที่เกิดขึ้น หมายความว่า เมื่อเราเพียรระวังป้องกันอย่างดีแล้ว แต่ความชั่วทั้งหลายมีความเกียจคร้านเป็นต้น เล็ดรอด เกิดขึ้นในจิตใจจนได้ แต่ถึงกระนั้น ผู้บริหารที่ดีที่ฉลาดในการบริหาร ก็ยังไม่สิ้นหวัง ท้อแท้ ยังเพียรที่จะกำจัดทำลายความชั่วทั้งหลายมีความเกียจคร้านเป็นต้นนั้นให้หมดไปจากใจให้ได้ เพราะเหตุว่า ถ้าปล่อยไว้นาน ความชั่วคือความเกียจคร้านนี้ก็จะ เกาะเกี่ยวจิตใจไว้นั่น จนยากที่จะทำลาย เป็นดุจสนิมเกาะกินเหล็กฉะนั้น

๓. ภาวนาปธาน เพียรสร้างความดีให้เกิดขึ้น หมายความว่า ผู้บริหารที่ดีไม่เพียงแต่เพียรป้องกันระวังความชั่ว ความไม่ดีเท่านั้นไม่ให้เกิดขึ้น แต่ควรที่จะเพียรสร้างความดีให้เกิดขึ้นด้วย โดยเฉพาะผู้บริหารนั้น ความดีที่ควรสร้างก็คือ ความขยันหมั่นเพียร เพราะเหตุว่า ความขยันนี้เป็นเหตุ ให้สำเร็จสมดังประสงค์ได้ทุกอย่าง ธุรกิจการงานใดๆ ที่ว่ายาก ถ้ามีความเพียรพยายามแล้ว ก็สำเร็จได้โดยง่าย ถ้าเกี่ยวกับการบริหารธุรกิจแล้ว ความเพียรพยายามนี้ นับว่ามีบทบาทที่สำคัญมิใช่น้อย เกี่ยวกับการบริหารธุรกิจ ดังนั้นผู้บริหารทั้งหลาย จึงควรที่จะเพียรสร้างความเพียรพยายามนี้ให้มีให้เป็น ให้เกิดขึ้น ให้เจริญขึ้นในตนให้ได้

๔. อนุรักษนาปธาน เพียรรักษาความดีที่ได้แล้วให้คงอยู่ หมายความว่า ผู้บริหารที่ดีที่ฉลาดนั้น ไม่เพียงแต่ เพียรป้องกันระวังความชั่ว เพียรทำลายความชั่ว เพียรสร้างความดีให้เกิดขึ้น เพียงเท่านั้นก็ยังไม่เพียงพอต่อการเป็นผู้บริหารที่ทำให้การบริหารงานประสบความสำเร็จได้ จึงจำเป็นต้องมีหลักธรรมที่สำคัญอีกข้อหนึ่ง นั่นก็คือ **อนุรักษนาปธาน** ได้แก่ การรักษาความดีที่เกิดขึ้นแล้วไม่ให้เสื่อมไป เช่น เราสร้างความเพียรเกิดขึ้นได้แล้ว ก็ควรที่จะรักษามันไว้ให้ดี ไม่ใช่ วันนี้ขยัน พรุ่งนี้ขี้เกียจ คือขยันไม่ต่อเนื่อง ไม่เป็นไปโดยติดต่อ ทำๆหยุดๆ เหมือนกิ่งก่า เหมือนแยมั่นวิ่ง เดียววิ่งเดียวหยุด อาจเป็นเหตุให้เหยี่ยวโฉบเอาไปกินก็เป็นได้

ดังนั้น ผู้บริหารทั้งหลายที่หวังจะเป็นผู้บริหารที่ดีที่เก่งที่ฉลาด สามารถบริหารธุรกิจ ให้ประสบความสำเร็จได้นั้น จะต้องรู้จักระวังป้องกันไม่ให้ธุรกิจมีปัญหา แต่เมื่อไม่สามารถระวังป้องกันได้ ก็เพียรพยายามคิดหาวิธี หาจุดบกพร่อง หาจุดที่ทำให้เกิดปัญหา แล้วจึงแก้ไขที่จุดนั้น ต่อจากนั้นก็เพียร พยายามมุ่งมั่นสร้างสรรค์ผลงานให้โดดเด่นเป็นที่ยอมรับของผู้อื่น มุ่งมั่นที่พัฒนาธุรกิจให้เจริญขึ้นอย่างต่อเนื่อง

ปธาน ๔ อย่างนี้ ยังไม่ปรากฏผู้ที่ได้ทำการวิจัยไว้

๑๔. กำลัง ๔ อย่าง

คำว่า กำลัง หมายถึง แรง, สิ่งที่ทำให้เกิดอำนาจความเข้มแข็ง^{๑๗} มี ๔ ประการดังนี้

๑. กำลังปัญญา หมายความว่า มีกำลังคือความรอบรู้มาก เช่น รู้กว้าง คือ รู้รอบด้าน รู้ครอบคลุม, รู้ลึก คือ รู้ละเอียด รู้ชัด รู้ถึถ้วน, รู้ไกล คือ สามารถคาดเดาเหตุการณ์ที่จะเปลี่ยนแปลง เป็นไปในอนาคตได้ เป็นต้น ผู้บริหารที่มีกำลังปัญญา คือ ความรอบรู้มากย่อมได้เปรียบคู่แข่ง ผู้บริหารงานที่ใช้ปัญญาในการบริหารงาน ย่อมใช้แรงน้อย ใช้ทุนน้อย ใช้เวลาน้อย แต่ได้ผลคุ้มค่า เกินต้นทุนที่ลงไป แต่ที่มีปัญหาก็คือว่า ผู้บริหารจะสร้างปัญญาให้เกิดได้อย่างไรนี้สำคัญ ข้อนี้องค์ สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าของเรา ได้ตรัสถึงเหตุที่ทำให้เกิดปัญญาไว้ ๓ ประการคือ

๑. ฟังให้มาก อ่านให้มาก ศึกษาให้มาก เรียนรู้ให้มาก

๒. คิดพิจารณาไตร่ตรองอย่างมีเหตุผล ไตร่ตรองให้ลึกซึ้ง ละเอียดถึถ้วนรอบคอบ

๓. การทำจิตให้ว่าง ให้สงบ รวมถึงการลงมือทำ ลงมือปฏิบัติอย่างเอาจริงเอาจัง มุ่งมั่นตั้งใจทำงานให้บังเกิดเป็นผลสำเร็จ ให้ประจักษ์ชัดแก่ตนเองได้

๒. กำลังความเพียร หมายความว่า เพียรไม่หยุด เพียรต่อเนื่อง มีความมุ่งมั่นอดทน ไม่ท้อถอย ผู้บริหารที่มีกำลัง คือ ความเพียรเป็นเลิศย่อมได้เปรียบคู่แข่ง ในขณะที่ยู่แข่งขันทำงานอย่าง เชื่องช้า แต่ว่าเรารุดหน้าไปถึงไหนแล้ว ผู้บริหารคนใดที่มีกำลัง คือ ความเพียรไว้เป็นเครื่องบริหาร ตน บริหารคน บริหารงานแล้ว ก็ไม่ใช่เรื่องยากเลยที่จะบริหารงาน บริหารธุรกิจ ให้บรรลุผลสำเร็จได้

๓. กำลังแห่งความสุจริต หรือกำลังแห่งความไม่มีโทษ หมายความว่า มีความซื่อสัตย์ ไม่คดโกง ไม่คอร์รัปชัน ไม่หลอกลวง มีความเที่ยงธรรม ไม่เอินเอียง ไม่ประกอบอาชีพโดยผิดต่อ กฎหมายบ้านเมืองอันเป็นเหตุให้เกิดโทษ เกิดความเดือดร้อนในภายหลัง ดำรงตนอยู่ในศีลธรรมอันดีงาม ผู้บริหารคนใด มีกำลัง คือ **ความสุจริต** สูงย่อมจะได้เปรียบคู่แข่งในการประกอบธุรกิจ ด้วย เหตุผลที่ว่า ใครๆก็อยากที่จะมาร่วมลงทุนด้วย เพราะไว้วางใจ เชื่อใจ และมีความเชื่อมั่นว่า ต้นทุนที่ร่วมลงทุนจะไม่สูญเปล่า จะไม่ถูกคดโกง เป็นเหตุให้ธุรกิจดำเนินไปได้อย่างมั่นคง และเข้มแข็ง

๔. สังคหผละ กำลังแห่งการสงเคราะห์ มีความหมายดังนี้ คือ ประการที่ ๑ สงเคราะห์ ผู้อื่นด้วยวัตถุสิ่งของ เช่น การสงเคราะห์ด้วยปัจจัย ๔ อันได้แก่ การสงเคราะห์ด้วยอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค หรืออื่นๆที่เห็นว่าจำเป็นและเหมาะสม ประการที่ ๒ สงเคราะห์ด้วยคำพูดที่ไพเราะ อ่อนหวาน อ่อนโยน รื่นหู รวมถึงคำพูดที่ประกอบด้วยสารประโยชน์ เช่น พูดว่า สิ่งนี้ดี ควรทำ สิ่งนี้ไม่ดี ไม่ควรทำ เป็นต้น ประการที่ ๓ สงเคราะห์ด้วยกำลังกาย กำลัง ความคิด กำลังความรู้ความสามารถ และกำลังทรัพย์ ตามความเหมาะสม ประการที่ ๔ กำลังแห่ง ความมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี เป็นกันเอง ไม่เย่อหยิ่ง ไม่ถือตัว เข้าหาง่าย ผู้บริหารคนใดประกอบด้วย

^{๑๗} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่ : ศรี วัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ ,๒๕๔๒), หน้า ๑๒๔.

กำลังแห่งการสงเคราะห์ ทั้ง ๔ ประการนี้ ย่อม จะเป็นที่รัก เป็นที่ตราตรึงใจ เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตของผู้อื่นไว้ได้ ดุจตาข่ายยึดปลาที่มอดไม่ให้อันหลุดไปได้ฉะนั้น

พลหรือกำลังแห่งคุณธรรมทั้ง ๔ ประการ^{๑๘} ช่วยให้ผู้บริหารปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ กล่าวคือ ผู้บริหารจะสามารถวางแผนจัดองค์การ แต่งตั้งบุคลากร อำนาจการและควบคุมได้ดีต้องมีความฉลาด ขยัน สุจริต และมนุษยสัมพันธ์ ยิ่งเขามีคุณธรรมทั้ง ๔ ข้อมากขึ้นเท่าใด ก็ยิ่งทำงานได้มีประสิทธิภาพมากขึ้นเท่านั้น ตรงกันข้าม ถ้าใครคนใดขาดคุณธรรมทั้ง ๔ ประการ แม้เพียงบางข้อ เขาก็เป็นผู้บริหารที่ดีไม่ได้ ^{๑๙}ผู้บริหารผู้มีธรรมอยู่ในหัวใจย่อมเป็นศูนย์รวมใจของคนร่วมงานและสามารถจัดการให้งานในหน้าที่ลุล่วงไปด้วยดี

กำลัง ๔ ประการ ยังไม่ปรากฏผู้ที่ได้ทำการวิจัยไว้

๑๕. วุฒิธรรม ๔ ประการ

วุฒิธรรม หมายถึง ธรรมเป็นเหตุแห่งความเจริญ หรือเป็นเครื่องเพิ่มพูนความเจริญ มี ๔ ประการคือ

๑. สัมปรีตสังเสวะ การคบคนดี หมายความว่า คบคนดีมีความซื่อสัตย์ มีความเสียสละ มีความ รู้ความสามารถ มีสปิริตของความเป็นผู้บริหาร มีความรับผิดชอบสูง มีความกระตือรือร้น มีความคิด สร้างสรรค์ รู้จักหามุมมองใหม่ๆ อยู่ตลอดเวลา ถ้าผู้บริหารยอมเปิดใจให้กว้าง ยอมลดทิฐิ มานะ แล้วเลือกคบคนที่มีคุณลักษณะดังกล่าวนี้มาเป็นที่ปรึกษา เป็นเพื่อนร่วมงาน ก็จะได้แง่คิด มุมมองใหม่ๆ จะได้รู้หลักการและวิธีการ ในการบริหารตน บริหารคน บริหารงาน และหลักในการครองใจคนที่จะยอมทุกทิศตนเสียสละตน ทำให้ทำงานร่วมกับตนได้อย่างดีมีประสิทธิภาพ

๒. สัทธัมมัสสวนะ ฟังคำสอนโดยเคารพ หมายความว่า เปิดใจ ลดทิฐิ ยอมฟังอย่าง ตั้งใจ ฟังอย่างพินิจพิเคราะห์ สามารถจับใจความสำคัญได้ ตีความเป็น รู้จักแยกแยะในการฟังได้เป็นอย่างดี เช่น ฟังแล้วรู้ว่าสิ่งนี้ดีหรือไม่ดี สิ่งนี้ไม่ประกอบด้วยสารประโยชน์ สิ่งนี้มีสาระประกอบด้วย ประโยชน์ สามารถนำไปปฏิบัติให้บังเกิดเป็นผลสำเร็จเห็นเป็นรูปธรรมได้จริง เมื่อฟังแล้วไม่เข้าใจ ก็ถามจนรู้ชัด เข้าใจแจ่มแจ้งปราศจากความสงสัย อีกทั้งยังสามารถนำความรู้ที่ได้ฟังแล้วนั้นไปประยุกต์ ประยุกต์ใช้ได้กับการทำงาน กับการบริหารได้อย่างเหมาะสม ลงตัว และยืดหยุ่น ถ้าผู้บริหารทำได้ดังกล่าวนี้นี้ เรียกว่า สุดยอดแห่งความเป็น ผู้บริหารเลยทีเดียว

๓. โยนิโสมนสิการ การทำไว้ในใจโดยแยบคาย หมายความว่า พิจารณาให้เห็นจริงในสิ่งที่ตนรู้ตนเห็น ในสิ่งที่ตนได้ยินได้ฟังได้สัมผัสมาอย่างละเอียดรอบคอบ ถี่ถ้วน เช่น พิจารณาว่า สิ่ง

^{๑๘} สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน สำนักงาน ก.พ., คุณธรรมสำหรับนักบริหาร, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (๒๕๔๖), หน้า ๑๒.

^{๑๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๙.

ตนรู้ตนเห็นและสัมผัสอยู่ในขณะนี้ เป็นของจริง หรือของแก้ ของแท้หรือของเทียม ของปลอมหรือของเลียนแบบ เป็นสิ่งที่จะนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้หรือไม่ หรือพิจารณาถึงสิ่งที่ได้ยินได้ฟังมาว่า คำพูดเช่นนี้มีสาระมีประโยชน์หรือไม่อย่างไร มีจุดมุ่งหมายใด มีเจตนาเช่นไร เป็นคำพูดที่มุ่งทำลายหรือสร้างสรรค์ มีสิ่งใดแอบแฝงซ่อนเร้นอยู่หรือไม่ ถ้าผู้บริหารคนใด มีโยนิโสมนสการ ปฏิบัติได้ดังที่กล่าวมานี้ ก็สามารถที่จะเป็นผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จ มีความโดดเด่นได้โดยไม่ยาก

๔. ธัมมานุวัตรปฏิบัติ ปฏิบัติธรรมโดยสมควรแก่ธรรม หมายความว่า จะกระทำการสิ่งใดๆ ก็ตาม ให้พิจารณาถึงความเหมาะสม ควร ถูกต้อง สมควรแก่เหตุและผล ไม่มากเกินไป ไม่น้อยเกินไป ให้พอดีพองาม ไม่ตึงไม่หย่อน อย่าให้เกินกำลังของตน หมายถึง กำลังกาย กำลังทรัพย์ กำลังความคิด **ด้านกำลังกาย** เช่น การทำงานต้องรู้ว่า ตนเองมีสุขภาพร่างกายเป็นอย่างไร มีความสมบูรณ์ มีประสิทธิภาพมากน้อยแค่ไหน สามารถทำงานได้ทนได้นานเพียงใด ร่างกายต้องพักผ่อนวันละกี่ชั่วโมง เป็นต้น **ด้านกำลังทรัพย์** เช่น การใช้จ่ายทรัพย์ การบริจาคทรัพย์ช่วยเหลือผู้อื่น ต้องรู้ว่า ทรัพย์ของตนเองมีประมาณเท่าใด ใช้ไปเท่านี้ บริจาคไปเท่านี้แล้ว ตนเองจะเดือดร้อนไหม จะมีปัญหาหรือไม่อย่างไร เป็นต้น **ด้านกำลังความคิด** เช่น จะคิดทำการสิ่งใด ต้องรู้ว่า ตนเองมีศักยภาพในการคิดมากน้อยแค่ไหน คิดดี คิดเป็น คิดอย่างมีเหตุมีผล คิดต่อเนื่องเป็นสาย คิดเชื่อมโยงถึงกันได้ อย่างเป็นระบบ หรือคิดสับสนจับต้นชนปลายไม่ถูก เป็นต้น **ถ้ากล่าวถึงในแง่การปฏิบัติธรรมแล้ว** ได้แก่ การปฏิบัติตามทางสายกลาง คือ ไม่ตึงนัก ไม่หย่อนนัก ให้พอเหมาะพอดีรู้จักปรับอินทรีย์ให้สมดุล เช่น ปรับศรัทธาให้พอดีกับปัญญา ปรับวิริยะให้พอดีกับสมาธิ และเพิ่มสติให้มาก เป็นต้น

วุฒิธรรม ๔ ประการนี้ เป็นเครื่องส่งเสริมให้ผู้บริหารเป็นเลิศและโดดเด่นในการบริหารงาน จัดการ เป็นที่ยอมรับของหน่วยงานอื่น องค์กรอื่น และบุคคลอื่น และส่งเสริมให้ตนเองมีความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน มีความมั่นคงในชีวิต

วุฒิธรรม ๔ ประการนี้ ยังไม่ได้ปรากฏผู้ที่ได้ทำการวิจัยไว้

๑๖. พละ ๕ ประการ

ผู้บริหารทั้งหลายที่ปรารถนาความสุขความเจริญก้าวหน้าในธุรกิจการงาน ปรารถนาความเจริญรุ่งเรืองในชีวิต ก็ต้องหมั่นศึกษาเรียนรู้กำลังทั้ง ๕ ประการอย่างตั้งใจและจริงจัง เมื่อศึกษาจนเข้าใจแจ่มชัดดีแล้ว นำมาประยุกต์ปรับใช้กับการบริหารธุรกิจ บริหารชีวิต ให้มีความเจริญก้าวหน้าโดดเด่น และเป็นที่ยอมรับแก่บุคคลทั่วไป

กำลัง ๔ ประการนั้น ได้แก่

๑. สัทธาพละ กำลังคือศรัทธา ได้แก่ กำลังความเชื่อมั่น กำลังความเชื่อที่ปราศจากข้อเคลือบแคลงสงสัย ผู้บริหารคนใดถ้าใช้สัทธาพละในการบริหารงานแล้ว ย่อมประสบความสำเร็จได้ง่าย ด้วยเหตุผลที่ว่า เมื่อมีศรัทธาแล้ว วิริยะ กำลังคือความเพียรก็เกิดขึ้น ถ้ามว่า “ถ้าไม่มีศรัทธา

แล้ว วิจารณ์เกิดขึ้นได้ไหม ?” ตอบว่า “ได้” แต่เป็น วิจารณ์ ที่ไม่มีกำลัง วิจารณ์ที่ไม่มีกำลังก็ไม่สามารถจะนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้อย่างเต็มที่ เช่น การทำงานที่ตนไม่ชอบแต่จำเป็นต้องทำ ทำได้เหมือนกัน แต่ไม่ตั้งใจทำ ทำสักแต่ว่าทำ การกระทำในลักษณะนี้ก็เรียก ความเพียรได้เหมือนกัน แต่เป็นความเพียรที่ไม่มีกำลังเป็นความเพียรที่อ่อนกำลัง เป็นความเพียรที่หย่อนกำลัง คือไม่เต็มกำลัง ผลของงานที่ได้จากความเพียรในลักษณะนี้จะไม่เต็มเม็ดเต็มหน่วย ไม่สมบูรณ์ ถ้างานที่ทำมีลักษณะเป็นองค์กรเป็นหน่วยงานหรือเป็นบริษัท ก็เสี่ยงต่อภาวะการณ์ขาดทุน ล้มเหลวได้ บุคคลที่มีวิริยพละ การทำงานก็จะทำอย่างตั้งใจ อย่างมุ่งมั่น เพียรพยายามให้ถึงที่สุด จนกว่าจะสำเร็จ แต่ว่า วิริยพละ จะเกิดขึ้นได้ ก็ต้องมี สัทธาพละเสียก่อน

๒. วิริยพละ กำลังคือความเพียร ข้อนี้ ข้าพเจ้าผู้วิจัย ได้อธิบายไว้แล้วใน พละ ๔ จึงขอ นำเอา คำอธิบายในพละ ๔ นั้นมาเป็นคำอธิบายในข้อนี้ กำลังความเพียร หมายความว่า เพียรไม่หยุด เพียรต่อเนื่อง มีความมุ่งมั่นอดทน ไม่ท้อถอย ผู้บริหารที่มีกำลัง คือ ความเพียรเป็นเลิศย่อมได้เปรียบคู่แข่ง ในขณะที่คู่แข่งทำงานอย่างเชื่องช้า แต่เราเรวดหน้าไปถึงไหนแล้ว ผู้บริหารคนใดที่มีกำลัง คือ ความเพียรไว้เป็นเครื่องบริหารตน บริหารคน บริหารงานแล้ว ก็ไม่ใช่เรื่องยากเลยที่จะบริหารงาน บริหารธุรกิจ ให้ประสบความสำเร็จได้ ดังนั้นผู้บริหารทั้งหลายจึงควรที่จะสร้างวิริยพละให้บังเกิดมีขึ้นในตนให้ได้

๓. สติพละ กำลังคือสติ คำว่า สติ แปลว่า ความระลึกได้ การเป็นผู้บริหารที่ดีที่ฉลาดนั้น ต้องระลึกได้ก่อนเสมอว่า จะทำอะไรลงไป จะสั่งการอะไรลงไป เป็นผู้มีมีความสุขลุ่มลึก รอบคอบละเอียดถี่ถ้วน คิดดีแล้ว ค่อยทำ ค่อยสั่งการ ไม่มั่งง่าย ไม่ทำงานสักแต่ว่าทำ ไม่ทำงานแบบเช้าชามเย็นชาม ผู้บริหารที่ฉลาด จะบริหารงานอย่างละเอียดรอบคอบ จะให้งานผิดพลาดไม่ได้เลย ด้วยเหตุผลว่า การบริหารงานที่ผิดพลาด ย่อมก่อให้เกิดความเสียหายอย่างมากมายใหญ่หลวง เช่น เสียต้นทุน คือ เสียทรัพย์สินที่ลงทุนไป เสียเวลา เสียความเชื่อมั่น หหมดความไว้วางใจ ไร้ความเชื่อถือ เป็นต้น ดังนั้นผู้บริหารที่ดีควรที่จะนำ **สติพละ** มาใช้ในการบริหาร ด้วยการบริหารงานอย่างรัดกุม ไม่ให้บกพร่อง ระลึกได้ก่อนทุกครั้งที่จะ คิด ที่จะพูด ที่จะทำ

๔. สมาธิพละ กำลังคือสมาธิ ข้อนี้ หมายความว่า ความตั้งใจมั่นไม่วอกแวก แน่วแน่ ไม่หวั่นไหว มั่นคงไม่คลอนแคลน เด็ดเดี่ยวไม่ขลาดกลัว ผู้ที่มีสมาธิพละ ไม่ว่าจะกระทำการสิ่งใด ย่อมจะสำเร็จได้ง่าย สิ่งที่ทำมีความเป็นระเบียบเรียบร้อยสวยงาม มีคุณภาพ เรียนรู้อะไรก็เข้าใจง่าย ทำให้เป็นคนเก่งฉลาด มีไหวพริบปฏิภาณ โดยเฉพาะที่ปรารถนาความสำเร็จในการบริหาร จะต้องมีสมาธิพละ คือ จะทำอะไรก็ตั้งใจแน่วแน่ มุ่งมั่น จริ่งจัง เพียรพยายามจนกว่าจะบรรลุเป็นผลสำเร็จ สมาธิพละและวิริยพละทั้งสองนี้เป็นธรรมคู่กัน ถ้านำธรรมะทั้งสองนี้มาใช้ร่วมกันอย่างถูกต้องเหมาะสมแล้ว งานนั้นจะใหญ่แค่ไหน จะยากลำบากแค่ไหน จะมีความสลับซับซ้อนแค่ไหน ก็สำเร็จได้โดยไม่ยาก

๕. ปัญญาพละ กำลังคือปัญญา ในข้อนี้ข้าพเจ้าผู้วิจัย ได้อธิบายไว้แล้วในพละ ๔ จึงขอนำคำอธิบายในพละ ๔ มาเป็นคำอธิบายในข้อนี้ กำลังแห่งปัญญา หมายความว่า มีกำลังคือความรู้มาก เช่น รู้กว้าง คือ รู้รอบด้าน รู้ครอบคลุม, รู้ลึก คือ รู้ละเอียด รู้ชัด รู้ถี่ถ้วน, รู้ไกล คือ สามารถคาดเดาเหตุการณ์ที่จะเปลี่ยนแปลงเป็นไปในอนาคตได้ เป็นต้น ผู้บริหารที่มีกำลังปัญญา คือ ความรอบรู้มากย่อมได้เปรียบคู่แข่ง ผู้บริหารงานที่ใช้ปัญญาในการบริหารงาน ย่อมใช้แรงน้อย ใช้ทุนน้อย ใช้เวลาน้อย แต่ได้ผลคุ้มค่า เกินต้นทุนที่ลงไป แต่ที่มีปัญหาก็คือว่า ผู้บริหารจะสร้างปัญญาให้เกิดได้อย่างไรนี้สำคัญ ข้อนี้ องค์สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าของเรา ได้ตรัสถึงเหตุที่ทำให้เกิดปัญญาไว้ ๓ ประการคือ ๑) ฟังให้มาก อ่านให้มาก ศึกษาให้มาก เรียนรู้ให้มาก ๒) คิดพิจารณาไตร่ตรองอย่างมีเหตุผล ไตร่ตรองให้ลึกซึ้ง ละเอียดถี่ถ้วนรอบคอบ ๓) การทำจิตให้ว่าง ให้สงบ รวมถึงการลงมือทำลงมือปฏิบัติอย่างเอาจริงเอาจัง มุ่งมั่นตั้งใจทำงานให้บังเกิดเป็นผลสำเร็จ ให้ประจักษ์ชัดแก่ตนเอง

กำลัง ๕ ประการนี้ เป็นคุณธรรมที่ทรงพลัง มีอานุภาพเหนือคำบรรยาย พละ ๕ ประการนี้ มีในผู้ใด และถ้าผู้หนึ่งรู้จักนำมาประพฤติปฏิบัติได้อย่างถูกต้องเหมาะสมแล้ว จะประกอบกิจการงานใดก็จะประสบความสำเร็จสมดังใจปรารถนา ถ้ากล่าวถึงในแง่การปฏิบัติธรรมแล้ว ผู้ปฏิบัติต้อง รู้จักปรับกำลังทั้ง ๕ ให้สมดุลกัน จึงจะมีพลังทำให้บรรลุผลได้ เช่น ศรัทธา ต้องคู่กัน ปัญญา วิริยะต้องคู่กัน กับสมาธิ ส่วนสตินั้น มีมากเท่าไรยิ่งดี ดังนั้นผู้บริหารทั้งหลายที่ปรารถนาความสำเร็จในหน้าที่การงานก็ควรที่จะนำ พละทั้ง ๕ ประการ มาปฏิบัติปรับประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันโดยให้เหมาะสมเหมาะสมแก่ตำแหน่งหน้าที่การงาน และให้พอเหมาะพอดี ไม่มากเกินไปไม่น้อยเกินไป ก็จะเป็นประโยชน์ต่อการบริหารเป็นอย่างยิ่ง

กำลัง ๕ ประการนี้ ยังไม่ได้ปรากฏผู้ที่ได้ทำการวิจัยไว้

๑๗. ธรรมเป็นเหตุเจริญ ๕ อย่าง คือ

๑. ศรัทธา ความเชื่อ ในที่นี้หมายถึง เชื่ออย่างมีเหตุมีผล ไม่ได้เชื่ออย่างงมงาย คือ เป็นความเชื่อที่ประกอบด้วยปัญญา เช่น ได้ยินได้ฟัง สิ่งใดมา ก็ต้องนำมาคิดพิจารณาไตร่ตรองให้รู้ชัดว่า สิ่งที่ได้ฟังมานี้ มีเหตุผลควรเชื่อมากน้อยแค่ไหน มีข้อมูลความจริงมากน้อยเพียงใด ผู้พูดมีเจตนาเช่นไร หวังอะไรจากการพูด เป็นต้น โดยเฉพาะผู้บริหารที่บริหารธุรกิจต่างๆ ถ้าเป็นคนเชื่อง่าย ไม่พิจารณาไตร่ตรองให้ถี่ถ้วน อาจจะทำให้ถูกหลอก ถูกโกงได้ง่าย เป็นเหตุทำให้ธุรกิจเสียหาย ทุนก็หาย กำไรก็หด ทำให้ลูกค้าขาดความเชื่อมั่น เสียเครดิต หหมดความเชื่อถือ ไม่มีใครอยากเข้ามาร่วมลงทุนทำการค้าด้วย ดังเช่นในสังคมปัจจุบันนี้ ก็มีตัวอย่างให้เห็นมากมายที่มีบางคนเชื่อคนง่าย แล้วก็ถูกหลอก ถูกโกง หหมดเงินหมดทองไปมากมาย ดังนั้น เมื่อมีศรัทธาแล้ว ก็ควรที่จะมีปัญญาคอยกำกับด้วย

๒. ศิล รักษากาย วาจา ใจ ให้เรียบร้อย พุดถึงในแง่ของการบริหาร ศิล ก็หมายถึง ความเป็นระเบียบเรียบร้อย จะทำอะไรก็มีหลักมีเกณฑ์ เป็นสัดส่วน เป็นส่วน มีการวางแผนอย่างรัดกุม แต่ในแง่ธรรมะแล้ว หมายถึงการรักษา กาย วาจา และใจให้เรียบร้อย ทางกาย เช่น ไม่ลักทรัพย์ ไม่ทำร้ายผู้อื่น ไม่ประพฤติผิดประเวณี ทางวาจา เช่น ไม่พูดใส่ร้ายป้ายสีใคร ไม่นินทาใคร ไม่พูดหลอกลวงใคร เป็นต้น ทางใจ เช่น ไม่คิดละโมภโลภมาก ไม่คิดเบียดเบียนทำร้ายใคร เป็นต้น ผู้บริหารที่ดีนั้น นอกจากจะมีนิสัยที่รักความสวยงาม รักความเป็นระเบียบเรียบร้อยแล้ว ยังจะต้องรู้จักรักษากาย วาจา ใจตัวเอง ให้เรียบร้อยดีงามอยู่เสมอ จึงจะเป็นที่รักของเพื่อนร่วมงาน ของลูกน้อง และของผู้ใต้บังคับบัญชา

๓. สุตะ การฟัง ข้อนี้ หมายถึงการอ่านด้วย ในโลกยุคปัจจุบันนี้ การอ่านการฟังนับว่ามีบทบาทสำคัญมาก บุคคลที่ชอบอ่าน ชอบฟัง ย่อมจะได้เปรียบผู้อื่น เพราะเหตุว่า ผู้อ่านมาก ฟังมาก ก็ย่อมจะมีความรู้มาก มีประสบการณ์มาก เมื่อมีความรู้ มีประสบการณ์มากแล้ว ปัญญาเกิด เมื่อปัญญาเกิดจะประกอบกิจการใดๆก็สำเร็จ คนมีปัญหาอยู่ที่ไหนก็ไม่อับจน อยู่ที่ไหนก็หาทรัพย์ได้ ดังบทกวีที่ว่า **“ทรัพย์นี้มิไกล ใครปัญญาไว หาได้บนาน แว่นแคว้นแดนดิน มีสินทุกฐาน ใครเกียจคร้าน บ่พานพนา”** คนที่มีปัญญานั้นย่อมมีความฉลาดหลักแหลม รู้เท่าทันคน จะคิดอะไรทำอะไรก็พิจารณาไตร่ตรองอย่างละเอียดรอบคอบ ไม่ผิดพลาด ดังนั้นบุคคลที่ปรารถนาความสุขความเจริญ ความรุ่งเรืองในชีวิต ก็ควรที่จะรีบเร่งศึกษาให้มาก เรียนรู้ให้มาก อ่านให้มาก ฟังให้มาก ถามให้มาก เขียนให้มาก ยิ่งเป็นผู้บริหารด้วยแล้วจำต้องอ่านให้มาก ฟังให้มาก ต้องรู้จักปรับตัวให้ทันยุคทันเหตุการณ์อยู่ตลอดเวลา มิฉะนั้นแล้วก็อาจจะล้าหลัง ไม่ทันคู่แข่ง ทำให้คู่แข่งชิงความเป็นผู้ได้เปรียบ ซึ่งผู้ที่เป็นผู้บริหารที่ดี ไม่ควรที่จะให้เหตุการณ์เช่นนี้เกิดขึ้น เพราะนั่นหมายถึงความเสียหายอย่างร้ายแรงสำหรับผู้บริหาร ที่บริหารธุรกิจผิดพลาด ขาดทุน ตกต่ำ ถดถอย

๔. จาคะ ความเสียสละ หมายถึง เสียสละวัตถุสิ่งของของตนให้แก่ผู้อื่น หรือเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์สุขของผู้อื่น ความเสียสละนี้นับเป็นยอดของความดีเลยทีเดียว ดังคำกล่าวที่ว่า **“ความเสียสละเป็นยอดความดี ความสามัคคีเป็นยอดของความสำเร็จ”** ที่กล่าวว่า เป็นยอดของความดีนั้น ด้วยเหตุผลว่า คนที่มีความเสียสละ มักเป็นคนใจกว้าง ใจดี มีน้ำใจ มีความเห็นอกเห็นใจคนอื่นอยู่ตลอดเวลา เห็นใครเดือดร้อนที่ไหนที่หนึ่งเฉยอยู่ไม่ได้ ต้องรีบเข้าไปช่วยเหลืออยู่ แม้จะยากลำบากแค่ไหนก็ต้องไป คนที่มีจาคะ เมื่อจะบริจาควัตถุสิ่งของของตนแก่ผู้อื่น ก็เป็นไปเพื่ออนุเคราะห์ สงเคราะห์อย่างบริสุทธิ์ใจโดยไม่หวังสิ่งตอบแทนใดๆ ทั้งสิ้น คนที่มีจาคะ ไปอยู่ที่ไหนก็นำความสุขความเจริญไปให้ที่นั่น จึงเป็นที่รัก เป็นที่ศรัทธาเลื่อมใสของบุคคลอื่น ตรงกันข้ามกับคนตระหนี่ นอกจากจะไม่ยอมเสียสละแล้ว ยังเป็นคนใจแคบ เห็นแก่ได้ เห็นแก่ตัว เห็นแก่เอา จะทำอะไรก็มีประโยชน์แอบแฝงอยู่เสมอ จึงเป็นที่รังเกียจของบุคคลอื่น ดังนั้นผู้ใด ปรารถนาความสุขความ

เจริญในชีวิตจึงเพิ่มพูนจากจะให้มากๆ โดยเฉพาะผู้บริหาร ถ้ามีจากอยู่ในตน ย่อมจะเป็นที่รัก ของลูกน้องพวกพ้องบริวาร จะทำการสิ่งใดผู้คน ก็อยากเข้าร่วมด้วยช่วยเหลือ

๔. ปัญญา ความรอบรู้ หมายความว่า มีความรอบรู้มาก เช่น **รู้กว้าง** คือ รู้รอบด้าน **รู้ครอบคลุม** **รู้ลึก** คือ รู้ละเอียด **รู้ชัด** **รู้ถี่ถ้วน**, **รู้ไกล** คือ สามารถคาดเดาเหตุการณ์ที่จะเปลี่ยนแปลงเป็นไปในอนาคตได้ เป็นต้น ผู้บริหารที่มีปัญญา คือ ความรอบรู้มากย่อมได้เปรียบคู่แข่ง ผู้บริหารงานที่ใช้ปัญญาในการบริหารงาน ย่อมใช้แรงน้อย ใช้ทุนน้อย ใช้เวลาน้อย แต่ได้ผลคุ้มค่า เกินต้นทุนที่ลงไป แต่ที่มีปัญหาก็คือว่า ผู้บริหารจะสร้างปัญญาให้เกิดได้อย่างไรนี้สำคัญ ข้อนี้อองค์สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าของเรา ได้ตรัสถึงเหตุที่ทำให้เกิดปัญญาไว้ ๓ ประการคือ ๑) ฟังให้มาก อ่านให้มาก ศึกษาให้มาก เรียนรู้ให้มาก ๒) คิดพิจารณาไตร่ตรองอย่างมีเหตุผล ไตร่ตรองให้ลึกซึ้ง ละเอียดถี่ถ้วน รอบคอบ ๓) การทำจิตให้ว่าง ให้สงบ รวมถึงการลงมือทำ ลงมือปฏิบัติอย่างเอาจริงเอาจัง มุ่งมั่น ตั้งใจทำงานให้บังเกิดเป็นผลสำเร็จ ให้ประจักษ์ชัดแก่ตนเอง ผู้มีปัญญาอยู่ที่ไหนก็เอาตัวรอดได้ อยู่ที่ไหนก็สามารถดำรงตนอยู่ได้อย่างมีความสุข จะกระทำการสิ่งใดก็ประสบความสำเร็จได้โดยง่าย

ธรรมเป็นเหตุเจริญ ๕ อย่างนี้ บุคคลที่ปรารถนาความเจริญรุ่งเรืองในชีวิต ในธุรกิจการงาน ก็ควรที่จะนำหลักธรรมดังกล่าวนี้ มาประพฤติปฏิบัติปรับประยุกต์ให้ถูกต้องเหมาะสมและให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการดำเนินชีวิตและธุรกิจการงานก็จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง

ธรรมเป็นเหตุเจริญ ๕ ประการนี้ ยังไม่ได้ปรากฏผู้ที่ได้ทำการวิจัยไว้

๑๘. สปัจริสธรรม ๗ ประการ

สปัจริสธรรม หมายถึง ธรรมนักปราชญ์ ธรรมของบัณฑิต ธรรมของคนดี มี ๗ ประการ คือ

๑. ธัมมัญญตา ความเป็นผู้รู้จักเหตุ ข้อนี้นับว่ามีประโยชน์มากสำหรับผู้บริหาร ถ้าผู้บริหารไม่รู้ว่า ทำเหตุอย่างนี้แล้ว จะต้องเกิดผลอย่างนี้ เช่น มีทุนอยู่เท่าไร มีพนักงานในบริษัทเท่าไร ในบริษัทนั้นมีคนเก่ง มีคนที่ดีที่ฉลาด มีความรู้สามารถอยู่กี่คน งานประเภทนี้ ลักษณะอย่างนี้ จะใช้คนประเภทไหนทำ เป็นต้น ถ้าผู้บริหารไม่มีความรู้เรื่องของเหตุที่จะทำให้บังเกิดเป็นผลสำเร็จได้แล้ว การบริหารงานนั้นๆ ก็คงจะล้มเหลวไม่ประสบความสำเร็จได้อย่างแน่นอน ดังนั้นผู้บริหารที่ดีจึงควรมี **ธัมมัญญตา** คือความเป็นผู้รู้จักเหตุอันจะเป็นเหตุนำมาซึ่งผลที่ดี

๒. อัตถัญญตา ความเป็นผู้รู้จักผล ข้อนี้นักบริหารทั้งหลายก็ควรที่จะศึกษาเรียนรู้ให้ถี่ เพราะเหตุว่า ถ้าผู้บริหารไม่รู้จักผลว่า ผลที่ประสบอยู่ในขณะนี้มาจากเหตุอะไร บริษัทเจริญเพราะอะไร ตกต่ำเพราะอะไร กำไรเพราะอะไร ขาดทุนเพราะอะไร เป็นต้นแล้ว การบริหารธุรกิจใดๆ ก็คงจะขาดทุน ล้มเหลว ไม่ประสบความสำเร็จได้อย่างแน่นอน ดังนั้น ผู้บริหารที่หวังความเจริญในธุรกิจ ก็ควรที่จะเป็นผู้รู้จักผล คือ รู้ว่า ที่บริษัทเจริญเติบโต มีกำไรงาม ก็เพราะว่า บริษัทตั้งอยู่ในทำเลที่ดี มี

ลูกน้องและเพื่อนร่วมงานที่เก่งและฉลาด บุคคลในบริษัทมีความขยันขันแข็งรับผิดชอบ สิ้นค้าดีมีคุณภาพ จึงเป็นที่นิยมของคนเป็นต้น ผู้บริหารที่มี **อัตถ์ญญาตา** ย่อมจะบริหารธุรกิจให้ดำเนินไปสู่เป้าหมายที่วางไว้เป็นผลสำเร็จได้อย่างแน่นอน

๓. อัตถ์ญญาตา ความเป็นผู้รู้จักตน ข้อนี้ ผู้บริหารที่ดี วางตัวเป็นยอมเป็นที่รัก เป็นศรัทธา เคารพเชื่อถือ ของลูกน้องและผู้ร่วมงาน คือ ผู้บริหารต้องรู้ว่า ตนเป็นผู้บริหาร อยู่ในสำนักงาน ควรจะวางตัวอย่างไร อยู่ข้างนอกควรจะวางตัวอย่างไร กับเพื่อนกับลูกน้องควรจะวางตัวอย่างไร การคิด การพูด การทำ ควรจะเป็นไปในลักษณะใด เราเป็นผู้มีความรู้ความสามารถมากน้อยเพียงใด ตรงไหนที่เรายังไม่รู้และควรรู้ตนว่าการบริหารงานในขณะนี้ควรบริหารงานไปในทิศทางใด อย่างไร เป็นต้น ถ้าผู้บริหารรู้จักตนเช่นนี้ การบริหารงาน บริหารลูกน้อง ก็จะราบรื่น สิ้นไหล ประสบความสำเร็จสมดังประสงค์อย่างแน่นอน

๔. มัตถ์ญญาตา ความรู้จักประมาณ ข้อนี้ นับว่ามีความสำคัญไม่น้อยสำหรับผู้บริหาร ถ้าผู้บริหารคนใด ไม่รู้จักประมาณ ไม่รู้จักความพอดีแล้ว การบริหารก็เป็นได้โดยยากลำบาก ไม่ราบรื่น มักจะมีอุปสรรคปัญหาอยู่เสมอ ดังนั้น ผู้บริหารที่ดี ต้องรู้จักความพอเหมาะพอดีว่า การประกอบธุรกิจระดับนี้ ควรจะใช้ทุนประมาณเท่าไรในการลงทุน คือใช้ให้พอดีกับธุรกิจที่จะทำนั้นไม่มากไม่น้อยเกินไป, รู้จักใช้งานลูกน้องให้เหมาะสมแก่เวลา ไม่ใช่ว่า ใช้งานจนลูกน้องไม่มีเวลาพักผ่อน, รู้จักประมาณในการใช้จ่าย, รู้จักประมาณในการอุปโภคบริโภค, รู้จักประมาณในการพูด การทำ การคิด, รู้จักประมาณในการทำงาน เป็นต้น ถ้าผู้บริหารทำได้ดังนี้ ธุรกิจก็จะมีแต่ความเจริญรุ่งเรืองก้าวหน้า

๕. กาลัญญาตา ความรู้จักกาล ข้อนี้ ผู้บริหารที่ดีต้องรู้จักกาลเวลา คือรู้ว่าเวลานี้ควรพูดอะไร ควรทำอะไร ควรประกอบธุรกิจอะไร การทำธุรกิจระดับนี้ ต้องใช้เวลาเท่าไรถึงจะได้ทุนคืน ได้กำไรงาม นอกจากนี้ผู้บริหารที่ดีต้องมีวินัยในตนเอง เช่นเป็นคนตรงต่อเวลา ทำงานเป็นเวลา ทำงานทันเวลาที่กำหนดไว้ ทำงานพอเหมาะแก่เวลาไม่มากเกินไปไม่น้อยเกินไป เป็นต้น ผู้บริหารที่รู้จักกาลในการทำงาน ย่อมเชื่อว่าเป็นผู้บริหารที่ดี เป็นผู้บริหารที่ฉลาด เป็นผู้บริหารที่เก่งยอดเยี่ยม เพราะสามารถบริหารงานให้สำเร็จลุล่วงได้ทันเวลา ได้ตรงเวลาที่กำหนดไว้ ธุรกิจเจริญรุ่งเรือง งานไม่เสียทุนไม่หาย กำไรไม่หด

๖. ปริสัญญาตา ความรู้จักบริษัท โดยธรรมดาแล้วผู้บริหารทั้งหลายนั้น จะรู้จักคนมาก มีสังคมมาก เพราะเหตุว่า การประกอบธุรกิจแต่ละอย่างจะมีการติดต่อประสานงานกับลูกค้าอยู่เสมอ กับกลุ่มคนในระดับต่างๆ มีการอบรม ประชุมสัมมนากันบ่อย อย่างน้อยก็เดือนละครั้ง ดังนั้น ถ้าผู้บริหารไม่รู้จักบริษัท คือไม่รู้จักว่า เวลาเข้าประชุมสัมมนา ควรจะวางตนอย่างไร จะพูดอย่างไร จะทำอย่างไร อยู่ในชุมชนหรือกลุ่มคนระดับนี้ควรจะแสดงท่าทีกิริยาอาการของตนอย่างไร เข้าไปหา กลุ่มพระสงฆ์องค์กรสามเณรควรจะปฏิบัติตนอย่างไร เป็นต้น ผู้บริหารที่รู้จักบริษัทเช่นนี้ ย่อมมีความสง่า

งาม มีความมองค่าอย่างไม่เก้อเขิน มีเสน่ห์ เป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของผู้พบเห็น ไม่เป็นที่ดูหมิ่นดูแคลน หรือดูถูกจากผู้อื่น

๗. บุคคลสัญญาตา ความรู้จักบุคคล ข้อนี้ ผู้บริหารต้องรู้ว่า บุคคลที่เราคบหา ที่เราพูดคุย หรือร่วมธุรกิจด้วยนั้น มีลักษณะนิสัยใจคอเป็นอย่างไร ลูกน้อง ผู้ร่วมงาน ผู้ใต้บังคับบัญชาของเราแต่ละคน มีบุคลิกลักษณะอย่างไร มีอัธยาศัยเป็นอย่างไร มีนิสัยแบบไหน มีความรู้ความสามารถในการคิด ในการพูด ในการทำมากน้อยต่างกันอย่างไร และมีคุณธรรมหรือไม่ เป็นต้น ถ้าผู้บริหารคนใดรู้จัก บุคคลว่ามีลักษณะเป็นอย่างไร แล้วเลือกคบ เลือกใช้ ให้ถูกต้องเหมาะสมแก่อุปนิสัย แก่ความรู้ ความสามารถ แก่คุณธรรมของแต่ละบุคคล ผู้บริหารที่มีบุคคลสัญญาตา เช่นนี้ ย่อมประสบความสำเร็จ ในการบริหารธุรกิจได้ไม่ยาก

ผู้บริหารที่ปรารถนาชื่อเสียง ปรารถนาความสำเร็จในธุรกิจ ในหน้าที่การงาน ต้องรู้จักนำหลัก สัมปติธรรม ๗ ประการนี้มาปฏิบัติ ปรับประยุกต์ใช้ให้สมควรแก่ เหตุ ผล ตน ประมาณ กาล ชุมชน บุคคล และบริษัท จึงจะทำให้ชีวิตและหน้าที่การงานเจริญรุ่งเรืองไปบุลย์

สัมปติธรรม ๗ ประการนี้ ยังไม่ได้ปรากฏผู้ที่ได้ทำการวิจัยไว้

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

เนื่องจากการบริหารประเทศเกี่ยวกับการบริการกิจการสาธารณะ เกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน ผู้บริหารที่ดีต้องมีคุณธรรมในการบริหาร หลักทั้ง ๑๘ หัวข้อที่ได้วิจัยไว้แล้วนี้ สมควรที่รัฐบาล-สภาผู้แทนราษฎรและมหาเถรสมาคมจะกำหนดไว้ในหลักสูตรการบริหาร สมควร กำหนดให้เป็นวาระแห่งชาติ เพราะแม้เพียงหลักธรรมหมวดธรรมคัมภีร์ครองโลก คือ หิริและโอตตปปะ เพียงข้อเดียวต้องกำหนดนโยบาย และควรกำหนดให้เป็นวาระแห่งชาติ ก็จะทำให้ผู้บริหารมีความ ละอายและกลัวต่อการประพฤตินิชอบในหน้าที่การงาน เมื่อผู้บริหารมีธรรมะ ๒ ข้อนี้ จะทำให้ ประเทศและสังคมไทยปลอดการโกงหรือประพฤตินิชอบในวงราชการ ส่งผลให้ประชาชนซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้รับผลประโยชน์อย่างครบถ้วนบริบูรณ์

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ปฏิบัติ

ในการบริหารกิจการใดๆก็ตาม ผู้ปฏิบัติควรนำหลักธรรมที่รัฐบาลหรือผู้เกี่ยวข้องกำหนดไว้ใน นโยบาย การบริหารไปปฏิบัติอย่างครบถ้วนและเคร่งครัด เพื่อผลประโยชน์ของประชาชนโดยรวม หากผู้ที่มีบทบาทมีหน้าที่กำหนดทิศทางขององค์กร องค์กรหรือหน่วยงานต่างๆ นำไปปฏิบัติอย่าง เคร่งครัดเอาจริงเอาจังแล้วก็จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมได้อย่างมากมายมหาศาลเลยทีเดียว

ความจริงแล้วการที่ผู้บริหารทุกระดับชั้นนำหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการบริหารประพฤติปฏิบัติอย่างจริงจังแล้วไม่ใช่แต่จะเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมโดยส่วนเดียวเท่านั้น ที่แท้แม้แต่ผู้ปฏิบัติเองก็ได้ประโยชน์ด้วยคือ ทำให้เป็นที่รักที่ขบใจและเป็นที่ไว้วางใจ เชื่อใจ และเคารพนับถือของพนักงานเพื่อนร่วมงาน ลูกน้องและผู้ใต้บังคับบัญชา รวมถึงบุคคลอื่นๆที่เกี่ยวข้องอีกด้วย นอกจากนี้ยังส่งผลให้ตำแหน่งหน้าที่การงานของตนเองมีความมั่นคง เจริญก้าวหน้าขึ้นไปเรื่อยๆ ตรงกันข้ามกับการบริหารโดยปราศจากหลักธรรม ไม่มีหลักธรรมะเป็นเครื่องครองใจ ยึดเหนี่ยวจิตใจ ไม่ใช่ธรรมะในการบริหารก็จะก่อให้เกิดความเสียหายต่อส่วนรวม จะเสียหายมากหรือน้อยอย่างไรนั้นก็ขึ้นอยู่กับว่า ผู้คนจะอยู่ในบทบาท ตำแหน่งหน้าที่ผู้บริหารในระดับใด ถ้าเป็นผู้บริหารระดับประเทศก็จะเสียหายมาก เพราะเป็นเรื่องของประเทศชาติ เป็นเรื่องของประชาชนที่มีสิทธิจะได้รับประโยชน์จากงบประมาณแผ่นดินที่ผู้บริหารจะต้องมีความชอบธรรมในการบริหารจัดการ จัดสรรงบประมาณแจกจ่ายให้ทั่วถึง โดยที่ไม่ให้ผลประโยชน์ตกอยู่เฉพาะตนหรือพวกพ้องของตนเท่านั้น แต่ถ้าเป็นผู้บริหารระดับองค์กร บริษัทหรือหน่วยงานย่อยก็จะเสียหายน้อย เพราะเป็นการเสียหายเฉพาะองค์กร บริษัทหรือหน่วยงานนั้นๆเท่านั้นไม่ส่งผลเสียหายต่อประเทศชาติโดยตรง การที่ผู้บริหารโกงกิน หรือคอร์รัปชันนั้น นอกจากจะทำให้เกิดความเสียหายต่อส่วนรวมแล้ว แม้แต่ตนเองก็ได้รับความเสียหายด้วย คือ ทำให้เสียชื่อเสียง ทำให้อาชีพการงานไม่มั่นคง เป็นที่ดูหมิ่นดูแคลน หมดความเคารพศรัทธา หมดความไว้วางใจจากผู้อื่น โดยเฉพาะ พนักงาน เพื่อนร่วมงาน ลูกน้องบริวารของตน จึงควรอย่างยิ่งที่ผู้บริหารทุกระดับชั้นจะนำหลักธรรมไปปฏิบัติให้สอดคล้องกับหน้าที่การงานของตน เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขทั้ง ๒ ส่วน คือ ทั้งส่วนตนและส่วนรวม

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับผู้ที่มิมีโอกาสได้ศึกษางานวิจัยของข้าพเจ้า แล้วสนใจจะทำการวิจัยเกี่ยวกับหลักธรรมในพระสูตรตันตปิฎกอังคุตตรนิกาย ข้าพเจ้ามีข้อเสนอแนะ ๓ วิธีดังนี้

๑. ศึกษาจากพระสูตรตันตปิฎกอังคุตตรนิกาย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เหตุผลก็คือว่า ฉบับนี้ ได้มีการสรุปเนื้อหาในแต่ละเล่มให้เหลือเฉพาะสาระสำคัญเพื่อให้ผู้ที่มิเวลาน้อยได้มีโอกาสได้ศึกษาเรียนรู้ อีกทั้งการใช้ภาษาในการเขียน หรือที่เรียกว่าสำนวนภาษานั้น ก็อ่านง่าย เข้าใจได้ง่าย และมีความกระชับในด้านสำนวนภาษาไม่เยิ่นเย้อ จึงเหมาะที่จะนำมาทำการศึกษาวิจัย

๒. ศึกษาจากอรรถกถา คือ มโนรธปุรณิ ทั้งนี้ก็เพื่อให้ผู้ศึกษาหลักธรรมจากพระสูตรตันตปิฎกอังคุตตรนิกาย ได้เข้าใจความหมายของศัพท์หรือหลักธรรมตรงตามพุทธประสงค์ ไม่คลาดเคลื่อนไปจากความหมายที่พระพุทเจ้าได้ทรงแสดงไว้ เพราะอรรถกถาคือ คัมภีร์อธิบายหลักธรรมในพระไตรปิฎกซึ่งเป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าโดยตรง

๓. หลักธรรมทั้ง ๑๘ ข้อนี้ ที่ข้าพเจ้าได้นำมาวิจัย มีท่านใดสนใจที่จะนำไปศึกษาวิจัย ขยายผลต่อ ข้าพเจ้าขอแนะนำหลักธรรมที่น่าสนใจ ๖ ข้อดังนี้

๓.๑ อธิปไตย ๓

๓.๒ องค์ของพ่อค้า ๓

๓.๓ อคติ ๔

๓.๔ สังคหวัตถุ ๔

๓.๕ พละ ๔

๓.๖ สัมปยุตธรรม ๗

หลักธรรมทั้ง ๖ ข้อนี้ มีประโยชน์อย่างมากต่อการดำเนินชีวิตสำหรับบุคคลทุกระดับชั้นทุกสาขาอาชีพ ไม่ว่าจะเป็นผู้นำระดับประเทศ นักธุรกิจ พ่อค้า ประชาชนคนทั่วไป ก็สามารถที่จะนำหลักธรรมทั้ง ๖ ข้อนี้ ไปใช้ในการดำเนินชีวิตให้สมควรแก่ฐานะ แก่ตำแหน่งหน้าที่ของตนได้ จึงควรที่ผู้สนใจจะนำไปศึกษา วิจัยให้ลึก ให้กว้าง ให้พิสดาร ให้แจ่มแจ้งชัดเจน ถ้าทำได้ดังกล่าวนี้นี้ ข้าพเจ้าเชื่อได้ว่า จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อวงการศึกษา และต่องานวิจัยอื่นๆเป็นอย่างมาก จึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่า หลักธรรมที่ข้าพเจ้าได้นำเสนอแนะนำนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้สนใจบ้างไม่มากก็น้อย